

ЗВІТ З ПЕРЕВІРКИ НА ПЛАГІАТ

ЦЕЙ ЗВІТ ЗАСВІДЧУЄ, ЩО ПРИКРПЛЕНА РОБОТА

Кошелева ФБС-218

БУЛА ПЕРЕВІРЕНА СЕРВІСОМ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ ПЛАГІАТУ MY.PLAG.COM.UA І
МАЄ:

СХОЖІСТЬ

35%

РИЗИК ПЛАГІАТУ

100%

ПЕРЕФРАЗУВАННЯ

5%

НЕПРАВИЛЬНІ ЦИТУВАННЯ

0%

Назва файлу: Кошелева Н.В ФБС-218.docx

Файл перевірено: 2023-06-22

Звіт створено: 2023-06-22

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Кафедра міжнародних відносин, **управління та адміністрування**
(назва кафедри)

ДО ЗАХИСТУ ДОПУЩЕНА

Зав. кафедрою _____
(підпис)

д.е.н., доц. Михайлик Д.П.
(Науковий ступінь, вчене звання (прізвище та ініціали) (knu.edu.ua))

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА
АНАЛІЗ І ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА

Виконав
ст. гр. ФБС-218

(підпис)

Н.В. Кошелєва
(ініціали та прізвище)

Науковий керівник

к.е.н., доц.
(Науковий ступінь, вчене звання, dspace.oneu.edu.ua)
(dspace.oneu.edu.ua) посада)

(підпис)

О.О. Кузнецов
(ініціали та прізвище)

Запоріжжя

2023

ПРАТ «ЛВНЗ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Кафедра міжнародних відносин, управління та адміністрування
(77.93.36.128)
(назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____
(підпис)

д.е.н., доц. Михайлик Д.П.

(Науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали) (knu.edu.ua)

__ . __ . __ р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ

Студенту гр.ФБС-218, спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та
страхування

Кошелєвій Наталі Володимирівні

1. Тема: Аналіз і шляхи підвищення фінансової стійкості підприємства

затверджена наказом по інституту № _____ від __ . __ . __ р.

2. Термін здачі студентом закінченої роботи: __ . __ . __ р.

3. Перелік питань, що підлягають розробці

1. (77.93.36.128) Розглянути економічну сутність та значення
фінансової стійкості

підприємств.

2. Вивчити механізм управління фінансовою стійкістю підприємств.

3. Надати організаційно-економічну характеристику підприємства.

4. Зробити оцінку фінансової стійкості підприємства.

5. Намітити шляхи підвищення та вдосконалення фінансової стійкості

4. Календарний графік підготовки кваліфікаційної роботи

№ етапу	Зміст	Терміни виконання	Готовність по графіку%, підпис керівника	Підпис керівника про повну готовність етапу, дата
1	Збір практичного матеріалу за темою кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи	16.01.23-11.02.23		
2	I атестація I розділ кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи	27.02.23-31.03.23		
3	II атестація II розділ кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи	24.04.23-28.04.23		
4	III атестація III розділ кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи, висновки та рекомендації, додатки, реферат (library.econom.zp.ua)	22.05.23-26.05.23		
5	Перевірка кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи на оригінальність	15.05.23-12.06.23		
6	Доопрацювання кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи, підготовка презентації, отримання відгуку керівника і рецензії	29.05.23-12.06.23		
7	Попередній захист кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи	12.06.23-18.06.23		
8	Подача кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи на кафедрі	за 3 дні до захисту		
9	Захист кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи	19.06.23-24.06.23		

Дата видачі завдання: ____ . ____ . ____ р.

Керівник кваліфікаційної бакалаврської роботи

_____ (підпис)

Кузнецов О.О.

(прізвище та ініціали)

Завдання отримав до виконання

_____ (підпис студента)

Кошелєва Н.В.

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 76 сторінок, 9 таблиць, 5 рисунків, 107 бібліографічних посилань, 4 додатки.

Мета роботи полягає у науковому обґрунтуванні теоретичних і методичних засад управління фінансовою стійкістю підприємства та визначенні шляхів її зміцнення.

Об'єктом дослідження є процес управління фінансовою стійкістю підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні основи та практичні аспекти управління фінансовою стійкістю ПрАТ «Запоріжжябразив».

В кваліфікаційній бакалаврській роботі визначено економічну сутність та значення фінансової стійкості підприємства; розкрито механізм управління фінансовою стійкістю підприємства; розглянуто методичний інструментарій управління фінансовою стійкістю підприємства; надано загальну характеристику фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Запоріжжябразив»; проведено аналіз абсолютних показників фінансової стійкості та визначено тип фінансової стійкості підприємства; оцінено фінансову стійкість підприємства за відносними показниками.
(dspace.puet.edu.ua)

ЛІКВІДНІСТЬ, ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ, КОЕФІЦІЄНТ АВТОНОМІЇ,
ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ, ФІНАНСОВИЙ СТАН, БАЛАНС,
ТРЬОХФАКТОРНА МОДЕЛЬ ОЦІНКИ

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ (ir.polissiauniver.edu.ua) УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	7
1.1 Економічна сутність та значення фінансової стійкості підприємства	7
1.2 Механізм (dspace.puet.edu.ua) управління фінансовою стійкістю (dspace.puet.edu.ua) підприємства.....	14
Висновки до розділу (ir.polissiauniver.edu.ua) 1	36
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПРАТ «ЗАПОРІЗЬКИЙ АБРАЗИВНИЙ КОМБІНАТ»	38
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	38
2.2 Аналіз абсолютних показників фінансової стійкості та (dspace.puet.edu.ua) визначення типу фінансової стійкості підприємства ...	44
2.3 Оцінка (dspace.puet.edu.ua) фінансової стійкості підприємства за відносними показниками.....	47
Висновки до розділу (ir.polissiauniver.edu.ua) 2	49
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ	50
3.1 Проблеми оцінки фінансового стану підприємства в (essuir.sumdu.edu.ua) Україні	50
3.2 Шляхи поліпшення фінансової стійкості підприємства	53
Висновки до розділу (ir.polissiauniver.edu.ua) 3	59
ВИСНОВКИ.....	61
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	63
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

В ринкових умовах успішне функціонування кожного підприємства значною мірою залежить від рівня стійкості його фінансового стану. Якщо підприємство фінансово стійке, воно має низку переваг перед іншими підприємствами для залучення інвестицій, отримання кредитів, у виборі контрагентів, у підборі кваліфікованого персоналу. Чим вищим є рівень фінансової стійкості підприємства, тим більш незалежним воно є від зміни ринкової кон'юнктури і тим менший ризик опинитися на межі банкрутства. У зв'язку з цим стратегічною метою діяльності будь-якого підприємства є забезпечення фінансової стійкості.

В умовах нестабільної економіки кожний суб'єкт господарювання постійно шукає шляхи підвищення ефективності своєї діяльності. Тому управління фінансовою стійкістю є однією з найважливіших засад діяльності підприємств, що надає інформацію про фінансові можливості підприємства на перспективу. Управління фінансовою стійкістю є необхідною умовою життєдіяльності й забезпечує високий рівень конкурентоспроможності підприємства.

Управління фінансовою стійкістю підприємства є одним з найбільш значимих функціональних напрямів системи фінансового менеджменту, який досить тісно пов'язаний з іншими системами управління. Безперечно, управління фінансовою стійкістю підприємства органічно входить до системи управління доходами та витратами, рухом активів, капіталу та грошових потоків, управління структурою капіталу та іншими аспектами його діяльності.

Проблему управління фінансовою стійкістю підприємства досліджувало безліч вчених-економістів як вітчизняних, так і зарубіжних, зокрема Н. П. Борецька, І.Б. Висоцька, Н.М. Гапак, Т.В. Донченко, Н.О. Ковальчук, В.М. Кремень, О.М. Мельник, Н.М. Притуляк, Р.Р. Табеева, К.Ф. Чегринець та ін. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених

проблемам оцінки та управління фінансовою стійкістю підприємств, практично відсутні розробки щодо формування цілісного процесу управління нею в сучасних умовах, що поглиблює актуалізацію дослідження в цьому напрямку

Мета роботи полягає у науковому обґрунтуванні теоретичних і методичних засад управління фінансовою стійкістю підприємства та визначенні шляхів її зміцнення.

Завдання роботи:

- визначено економічну сутність та значення фінансової стійкості підприємства;

- розкрито механізм управління фінансовою стійкістю підприємства;

- розглянуто методичний інструментарій управління фінансовою стійкістю підприємства;

- надано загальну характеристику фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Запоріжжябразив»;

- проведено аналіз абсолютних показників фінансової стійкості та визначено тип фінансової стійкості підприємства;

- оцінено фінансову стійкість підприємства за відносними показниками.

Об'єктом дослідження є процес управління фінансовою стійкістю підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні основи та практичні аспекти управління фінансовою стійкістю ПрАТ «Запоріжжябразив».

Теоретичною та методичною основою дослідження стали нормативно-правові акти України, монографії, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері фінансового менеджменту, а також розробки та наукові статті з проблем управління фінансовою стійкістю підприємства.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА (www.pdau.edu.ua)

1.1 Економічна сутність та значення фінансової стійкості підприємства

Важливою складовою комплексу заходів щодо сприяння розвитку економіки України та її виходу з економічної кризи є забезпечення фінансової стійкості підприємств. Фінансова стійкість підприємства є одним з головних факторів ефективного функціонування та розвитку виробництва, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, розвитку конкуренції, підвищення експортних можливостей підприємства, галузі та країни в цілому [47].

Фінансова стійкість підприємства визнається найголовнішою характеристикою фінансового стану і фінансової рівноваги будь-якої економічної системи [64]. Про стійкий фінансовий стан підприємства свідчить його спроможність вчасно розраховуватись з поточною заборгованістю, підтримувати платоспроможність у несприятливих обставинах, збільшувати обсяги реалізації та отримувати прибуток.

Досягнення стійкого фінансового стану можливе за достатності власного капіталу, при ефективному використанні активів, достатньому рівні рентабельності з урахуванням операційного і фінансового ризиків, при достатній ліквідності, стабільних доходах і широких можливостях залучення позикових коштів [9]. Для забезпечення фінансової стійкості підприємство повинне мати гнучку структуру капіталу, вміти організувати його рух таким чином, щоб забезпечити постійне перевищення доходів над витратами з метою збереження платоспроможності і створення умов для самовідтворення [93].

Фінансовий стан підприємства, його стійкість і стабільність залежать від результатів його виробничої, комерційної та фінансової діяльності. Якщо

виробничий і фінансовий плани успішно виконуються, то це позитивно впливає на фінансовий стан підприємства. І навпаки, в результаті недовиконання плану по виробництву і реалізації продукції відбувається підвищення її собівартості, зменшення суми виручки і прибутку і, як наслідок, погіршення фінансового стану підприємства і його платоспроможності. Отже, стійкий фінансовий стан не є щасливою випадковістю, а підсумком грамотного, вмілого управління всім комплексом факторів, що визначають результати господарської діяльності підприємства [93].

У сучасних умовах економічної нестабільності, мінливості зовнішнього середовища перед вітчизняними підприємствами стоїть складне завдання: мінімізувати негативний вплив різноманітних чинників на діяльність підприємства з метою забезпечення фінансової стійкості, що є запорукою досягнення високих фінансових результатів.

В науковій літературі немає єдиного погляду на сутність категорії «фінансова стійкість», проведений аналіз науково-методичних джерел свідчить про неоднозначність у визначенні цього поняття. Більшість вчених характеризують поняття фінансової стійкості як такого стану підприємства, за якого формується оптимальна структура капіталу, при якій обсяг його власних коштів достатній для погашення всіх його зобов'язань і підприємство має можливості для розширення своєї діяльності, зберігаючи при цьому стійкий фінансовий стан у мінливому економічному середовищі.

Наприклад, Н.А. Мамонтова стверджує, що фінансова стійкість - це такий стан підприємства, за якого забезпечується стабільна фінансова діяльність, постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва і реалізації продукції, розширення й оновлення виробництва [58].

Кремень В.М. розглядає фінансову стійкість як спроможність підприємства за рахунок власних коштів забезпечувати діяльність або запаси

і витрати, це здатність господарюючого суб'єкта функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у мінливих умовах внутрішнього і зовнішнього середовищ [52].

Г.Б. Поляк трактує економічну сутність фінансової стійкості, зводячи її лише до забезпеченості запасів і витрат підприємства джерелами формування [99]. На нашу думку, це визначення дещо звужує розуміння сутності фінансової стійкості.

В.В. Ковальов і О.Н. Волкова стверджують, що найважливішою характеристикою фінансового стану будь-якого підприємства є стабільність його діяльності у світлі (dspace.puet.edu.ua) довгострокової перспективи, яка пов'язана із загальною фінансовою структурою підприємства, а також ступенем його залежності від інвесторів та кредиторів [42].

Крамаренко Г.О. та Чорна О.Є під фінансовою стійкістю підприємства розуміють його платоспроможність в часі з дотриманням умови фінансової рівноваги між власними і позиковими коштами. Фінансовою рівновагою є таке співвідношення власних і позикових коштів підприємства, при якому за рахунок власних коштів повністю погашаються колишні і нові борги [51].

На думку таких авторів, як Русіна Ю.О. та Полозук Ю.В., фінансова стійкість - це більш узагальнена характеристика фінансового стану підприємства, тобто здатність суб'єкта господарювання розвиватися та функціонувати, забезпечувати фінансову незалежність та зберігати рівновагу своїх пасивів та активів, що гарантує інвестиційну привабливість та платоспроможність підприємства [85].

Досить точним, на нашу думку, є трактування, надане Г.В. Савицькою, яка зазначає: «фінансова стійкість підприємства - це здатність підприємства функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів у мінливому внутрішньому та зовнішньому середовищі, яка гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість у межах допустимого рівня ризику» [86].

Бланк І. О. зазначає, що таке поняття як «фінансова стійкість підприємства» дуже близьке до іншого економічного поняття - «фінансова рівновага». Він визначає зміст цих двох категорій частиною власних джерел при формуванні фінансових ресурсів підприємств [7]. На нашу думку, формування активів за рахунок позиченого капіталу в певних межах є об'єктивним явищем і не обов'язково свідчить про відсутність фінансової стійкості у суб'єкта господарювання.

Також, слід зауважити, що фінансова стійкість тісно пов'язана з поняттям фінансовий стан підприємства, при цьому деякі автори ототожнюють дані поняття, інші ж визначають фінансову стійкість як одну із характеристик фінансового стану поряд із ліквідністю, платоспроможністю, діловою активністю та рентабельністю.

Притуляк Н. М. вважає, що фінансова стійкість - це одна з комплексних характеристик фінансового стану, яка акумулює в собі результати управління фінансовими ресурсами на стадіях їх формування, розміщення і використання, і таким чином, обумовлює можливості підприємства в забезпеченні стійких темпів його економічного розвитку на основі стабільного зростання прибутку і капіталу [79].

Узагальнюючи представлені в економічній літературі визначення фінансової стійкості можемо сформулювати наступне визначення: фінансова стійкість - це такий стан фінансових ресурсів підприємства, який гарантує йому безперервність процесу виробництва та реалізації продукції, а також фінансування витрат на розширення підприємства, платоспроможність та конкурентоспроможність, зберігаючи при цьому задовільну структуру капіталу та динамічну фінансову рівновагу активів і пасивів в умовах ринкової нестабільності та мінливості зовнішнього середовища; це комплексна характеристика фінансового стану підприємства, яка дозволяє проаналізувати ефективність використання капіталу підприємства.

Однією з проблем управління фінансовою стійкістю підприємства є її розмежування з іншими характеристиками фінансового стану підприємства.

Співвідношення поняття «фінансова стійкість» з іншими характеристиками фінансового стану підприємства наведено на рис. 1.1.

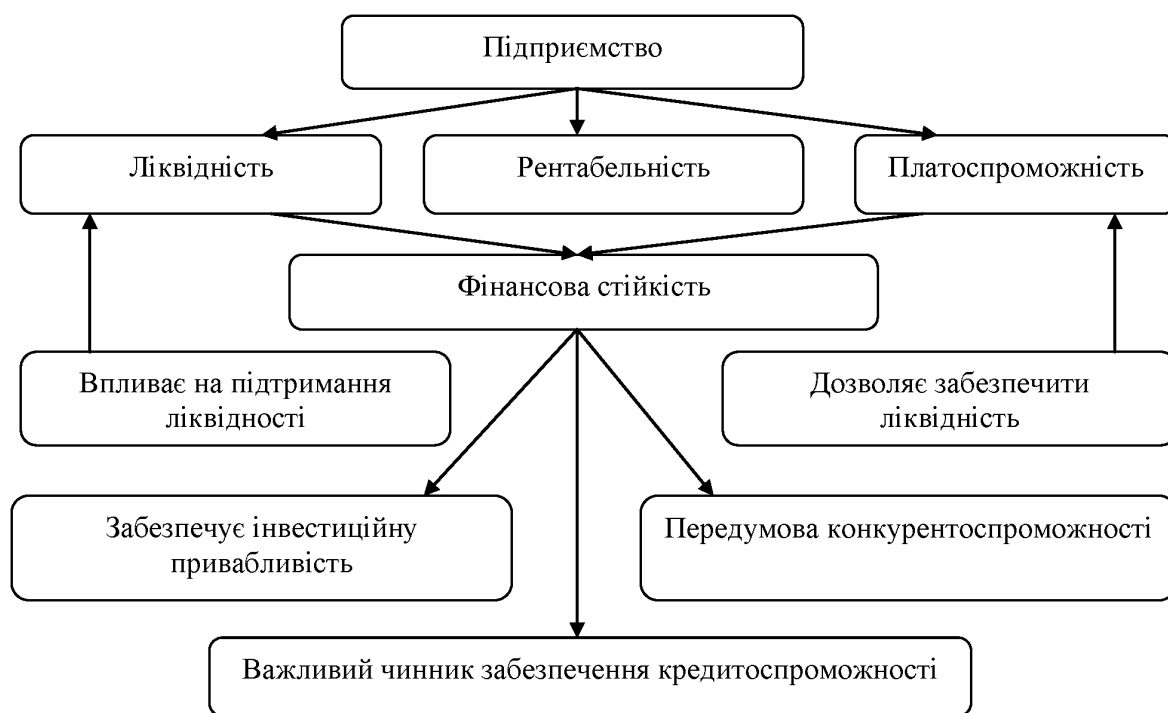

Рис. 1. 1 Вплив фінансової стійкості на інші характеристики фінансового стану [93]

Отже, фінансова стійкість тісно пов'язана з платоспроможністю, ліквідністю підприємства, що пояснюється насамперед особливостями формування фінансових ресурсів на підприємстві, адже формуючи структуру капіталу менеджери повинні слідкувати за співвідношенням власних і залучених джерел, щоб забезпечити як незалежність, конкурентоспроможність підприємства так і можливість здійснення розрахунків з усіма контрагентами, кредиторами та іншими діловими партнерами. При цьому фінансова стійкість здійснює вагомий вплив на прибутковість, оскільки будучи фінансово стійким підприємство має можливість для розширення своєї діяльності, що дозволяє збільшити обсяги прибутку, а отже і підвищити рівень рентабельності, тим самим підвищити свою інвестиційну привабливість.

Фінансова стійкість підприємства є комплексним поняттям, що залежить від численних і різноманітних факторів. Якщо якийсь із них випадає з аналізу фінансової стійкості, то оцінка впливу інших, прийнятих у розрахунок факторів, а також висновки ризикують виявитися спотвореними і не спроможними забезпечити фінансову стійкість [84]. С. А. Рогоза виділяє дві групи факторів, які здійснюють вплив на фінансову стійкість підприємства - внутрішні та зовнішні. Схематично вони відображені на рис. 1.2.

Борецька Н. П. розглядає наступні фактори: стан підприємства на товарному ринку; конкурентоспроможність продукції (робіт, послуг); ділова репутація підприємства; залежність підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів; наявність неплатоспроможних дебіторів; ефективність господарських і фінансових операцій [9].

Тому варто відмітити, що кожне підприємство повинно аналізувати всі чинники впливу на фінансову стійкість, прогнозувати можливі наслідки дії того чи іншого фактору, враховуючи особливості здійснення своєї фінансово-господарської діяльності і оперативно приймати рішення, які дозволять покращити загальний фінансовий стан підприємства.

Рис. 1.2 Сукупність факторів впливу на фінансову стійкість підприємства[84]

Як бачимо, проблема фінансової стійкості підприємств відноситься до числа найбільш важливих фінансових проблем. Вона визначається ступенем забезпечення запасів і витрат власними та позиковими джерелами їх формування, співвідношенням обсягів власних і позикових коштів. І тому, на кожному підприємстві має бути сформована політика управління фінансовою стійкістю, визначено процес її управління, вибрано комплекс дій, які необхідно здійснити та деталізовано кожний крок менеджерів для підвищення рівня фінансової стійкості та забезпечення ефективної фінансово-результативної діяльності.

1.2 Механізм управління фінансовою стійкістю підприємства

Управління фінансовою стійкістю підприємства є одним з найбільш значимих функціональних напрямів системи фінансового менеджменту, який досить тісно пов'язаний з іншими системами управління, органічно входить до системи управління доходами та витратами, рухом активів, капіталу і грошових потоків, управління структурою капіталу, показниками ліквідності та платоспроможності, ділової активності, рентабельності, іншими аспектами його діяльності.

Управління фінансовою стійкістю підприємства являє собою систему принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням такого стану фінансових ресурсів і активів, їх формування та розподілу, яка б дозволила підприємству розвиватися на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності та забезпечення і підтримання його фінансової рівноваги [29].

Погляди науковців на сутність поняття «управління фінансовою стійкістю» підприємства представлені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Сутність поняття «управління фінансовою стійкістю»

Автори	Визначення управління фінансовою стійкістю
Шеремет А. Д., Сайфулін Р.С. [104.]	результат діяльності, який свідчить про забезпеченість підприємства власними фінансовими ресурсами, рівень їх використання, напрями їх розміщення. Вона має тісний зв'язок з ефективністю виробництва, а також із кінцевими результатами діяльності підприємства
Великий тлумачний словник [14]	діяльність вищого управлінського персоналу підприємства, яка полягає у забезпеченні стійкості фінансового стану підприємства у довгостроковій перспективі за рахунок високої частки власного капіталу у сумі джерел фінансових ресурсів підприємства

Шандова Н. В. [103]	управління фінансовою стійкістю підприємства є забезпечення оптимальної структури його активів, що дасть змогу забезпечити платоспроможність підприємства та, як результат, його фінансову стійкість
Литовченко Е. Ю., Калініченко О.Ю. [57]	заходи, спрямовані на покращення фінансового стану підприємства, шляхом збільшення показників прибутковості, фінансової стійкості, ділової активності тощо.
Єлецьких С. Я. [30]	система принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням такого стану фінансових ресурсів і активів, їх формування та розподілу, яка б дозволила підприємству розвиватися на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності та забезпечення і підтримання фінансової рівноваги.
Приймак І. І. [78]	система принципів і методів розроблення та реалізації управлінських рішень щодо формування та розподілу фінансових ресурсів задля забезпечення зростання вартості ділової одиниці та її фінансової стійкості у тривалому періоді.
Докієнко Л. М. [27]	система принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням такого стану фінансових ресурсів і активів, їх формування та розподілу, який би дозволив підприємству розвиватися на основі зростання прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності, забезпечення та підтримання його фінансової рівноваги.
Ковальчук Т. І., Цивак Ю. Ю. [43]	система принципів та методів розроблення й реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням постійного зростання прибутку, збереження платоспроможності і кредитоспроможності, підтриманням фінансової рівноваги.

Як свідчать дані таблиці 1. 1, розглянуті визначення поняття «управління фінансовою стійкістю» є досить різноманітними.

Базуючись на цих висновках, Г. П. Скляр пропонує структуру управління фінансовою стійкістю підприємства (рис. 1.3).

Головною метою управління фінансовою стійкістю є забезпечення фінансової безпеки та стабільності функціонування і розвитку підприємства у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику.

Рис. 1.3 Основні складові управління фінансовою стійкістю підприємства [89]

Відповідно досягнення високого рівня фінансової стійкості в процесі його розвитку й функціонування дозволяє формувати оптимальну та гнучку структуру капіталу, платоспроможність і ліквідність, збалансування грошових потоків, забезпечення кредитоспроможності, вільне маневрування

грошових коштів, оптимальну структуру активів і постійне стабільне перевищення доходів над витратами.

Для досягнення мети управління фінансовою стійкістю підприємства необхідно забезпечити виконання таких завдань: забезпечення оптимальної структури капіталу та активів, забезпечення постійної платоспроможності та кредитоспроможності, збалансування і забезпечення оптимальної структури грошових потоків.

Зокрема, Н. В. Шандова вважає, що головним завданням управління фінансовою стійкістю підприємства є забезпечення оптимальної структури його активів, що дасть змогу забезпечити платоспроможність підприємства та, як результат, його фінансову стійкість [103].

За визначенням Г. В. Савицької, головна увага управління фінансовою стійкістю має приділятися збереженню рівноваги активів та пасивів суб'єкта господарювання, що дасть змогу контролювати фінансову стійкість [86].

А. Б. Борисов, В. М. Родіонова [10, 83], вважають одним з головних завдань фінансової стійкості збереження платоспроможності та кредитоспроможності в умовах припустимого рівня ризику.

О. С. Стоянова [98] головним завданням управління фінансовою стійкістю підприємства вважає забезпечення оптимальної структури його активів, що дасть змогу забезпечити платоспроможність підприємства та, як результат, його фінансову стійкість.

Базилінська О. Я. вважає основним завданням управління фінансовою стійкістю визначення фінансової спроможності підприємства протистояти негативній дії різних факторів, що впливають на фінансовий стан [4].

При цьому основними цілями управління фінансовою стійкістю підприємства є забезпечення:

- збалансованості активів та пасивів;
- збалансованості доходів і витрат;
- збалансованості грошових потоків підприємства (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Цілі управління фінансовою стійкістю підприємства

Основні цілі	Допоміжні цілі
Збалансованість активів та пасивів	- достатність власного капіталу, - гнучка структура капіталу; - організація руху капіталу; - забезпеченість власного капіталу для фінансування оборотних активів
Збалансованість доходів і витрат	- достатній рівень рентабельності; - зміна структури витратомісткості господарського процесу; - збільшення обсягу товарообороту
Збалансованість грошових потоків	- забезпечення платоспроможності та самофінансування; - зниження дебіторської заборгованості; - забезпечення кредитоспроможності

У процесі управління фінансовою стійкістю підприємства головна мета та його основні завдання реалізуються шляхом здійснення певних функцій, які варто розглядати, по-перше, у якості функцій управління фінансовою стійкістю як управляючої системи та які є складовими будь-якого процесу управління незалежно від виду його діяльності, організаційно-правової форми, розміру та форми власності та, по-друге, у якості функцій управління фінансовою стійкістю як специфічної сфери управління підприємством у цілому (управління структурою капіталу, активів та грошових потоків) [17].

Механізм управління фінансовою стійкістю є частиною загальної системи управління підприємством, що забезпечує вплив на чинники, від яких залежить результат діяльності суб'єкта господарювання.

Г. П. Скляр розглядає механізм забезпечення фінансової стійкості підприємства як «систему форм, методів, прийомів, важелів, норм і нормативів, а також нормативно-правового, інформаційного, програмно-технічного та кадрового забезпечення, за допомогою яких на підприємстві

досягається такий стан фінансових ресурсів, їх формування, розподілу та використання, що дозволяє підприємству розвиватися на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику» [89].

Процес формування механізму управління фінансовою стійкістю становить послідовність етапів (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Послідовність етапів розроблення механізму управління фінансовою стійкістю підприємства [100]

Етапи	Характеристика
1. Визначення цілей суб'єктів та об'єктів управління	- об'єкти - діяльність підприємства або його окремого підрозділу, певний виробничий процес, фінансова діяльність, прибуток, фінансові ресурси; - суб'єкти - керівники вищої ланки, фінансові менеджери, фінансові служби і відділи, аналітики з фінансової безпеки; - мета - забезпечення оптимального рівня фінансової стійкості
2. Виявлення елементів об'єкта управління	- оцінювання поточного стану та рівня фінансової стійкості; - визначення та оцінювання чинників, що впливають на елементи управління
3. Визначення методів впливу на чинники управління	- застосування інструментарію управління фінансовою стійкістю: засоби, методи, важелі, способи здійснення
4. Розробка стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства	- узгодження цілі розробленої стратегії із загальною стратегією Підприємства
5. Реалізація стратегії	- реалізація стратегії визначеної стратегії

6. Моніторинг	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз фінансової стійкості підприємства; - контроль за виконанням завдань та досягнення мети діяльності підприємства (оптимального рівня фінансової стійкості); - коригування процесу реалізації стратегії
---------------	---

Про ефективну організацію управління фінансовою стійкістю підприємства можна говорити тільки в тому випадку, коли чітко виділений об'єкт (чинники, що дезактивують і детермінують розвиток) і суб'єкт управління (спеціально створені служби підприємства або співробітники підприємства, на які покладено певні обов'язки), сформульована мета (або дерево цілей) управління фінансовою стійкістю.

Так, на оперативному рівні має йти мова про управління безперервністю виробничого процесу та процесу обороту капіталу підприємства. Як критерії ефективності управління на цьому рівні може використовуватися оцінювання динаміки показників фінансової стійкості та ліквідності. Саме на цьому рівні відбувається коригування методів аналізу й оцінювання чинників, що дестабілізують і дезактивують фінансову стійкість підприємства.

На інноваційному рівні об'єктом управління є процес забезпечення пропорційності процесу життєдіяльності підприємства, а критеріями ефективності - оцінювання динаміки показників ділової активності та платоспроможності. Результатом управління на цьому рівні є уточнений механізм дії чинників, виявлених на оперативному рівні.

Об'єктом управління на стратегічному рівні є конкурентоспроможність підприємства та його ринкова вартість, тому як критерії ефективності слід використовувати оцінювання динаміки показників рентабельності та ділової активності.

На другому етапі необхідно оцінити поточний стан та рівень фінансової стійкості, а також виявити та здійснити аналіз чинників, які впливають на об'єкт і на виконання поставлених завдань і цілей. Оцінка

поточного стану та фінансової стійкості підприємства здійснюється на основі різноманітних методів фінансового аналізу. При визначенні чинників, які впливають на поставлені цілі, необхідно оцінити глибину їх впливу на величину досліджуваних показників. Найчастіше ці чинники класифікують на внутрішні та зовнішні. Оцінка впливу чинників дозволить визначити слабкі і сильні місця, виявити резерви, розробити ефективні управлінські рішення та можливі напрямки розвитку [103].

Наступним кроком у формуванні механізму управління є визначення методів впливу на зазначені раніше чинники. Найбільш прийнятними методами управління будуть ті, які передбачені параметричним адаптивним управлінням за результатами з елементами раннього запобігання впливу зовнішніх дестабілізуючих чинників. Використання цих методів забезпечить вихід підприємства з кризового стану та підвищення його фінансової стійкості.

При виборі методів управління фінансовою стійкістю підприємства зміст процесу управління слід розглядати як сукупність трьох елементів : інформації, організації управління й безпосередньо процесу управління.

Залежно від приналежності чинників до внутрішніх чи зовнішніх, розробляється певний набір заходів для нейтралізації загроз та обираються методи спрямовані на реалізацію цих заходів.

Характерним для цього етапу є застосування інструментарію управління фінансовою стійкістю, вибір якого залежить від можливостей підприємства, виду його діяльності, фінансового стану, рівня організації контролю та управління на підприємстві. Інструментарій управління фінансовою стійкістю підприємства представляє собою сукупність засобів, методів, важелів, способів здійснення управлінського впливу [65].

Для реалізації цього механізму використовуються інструменти аналізу і прогнозування показників фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності, прибутковості та їх коригування на підставі змін зовнішнього і внутрішнього середовища, а саме: фінансові показники та

фінансові коефіцієнти, ставки податків, тарифи зборів, ціни, тарифи, пільги, санкції, стимули, дивіденди тощо.

Фінансовий механізм управління фінансовою стійкістю підприємства реалізується через сукупність методів, що охоплює: фінансовий облік, фінансовий аналіз, фінансове планування, фінансове регулювання, фінансовий контроль [101]. Тому за функціональною ознакою фінансовий механізм має широкий діапазон дії - від прогнозування до контролю.

Адаптація фінансового механізму до умов невизначеності здійснюється шляхом застосування методів фінансового планування і регулювання. Планування спрямоване на формування оптимальної програми траєкторії розвитку економіко-соціальної системи на конкретний період часу. Головне завдання регулювання зводиться до встановлення заданого стану функціонування системи, передбаченого плануванням як попереджувачим керуванням.

Важелі як складові механізму управління фінансовою стійкістю охоплюють: стимули, санкції, цільові показники, умови кредитування, податкову, цінову, інвестиційну, інноваційну, дивідендну політику і принципи фінансування [101]. В даному дослідженні основна увага зосереджена на фінансових важелях, які безпосередньо пов'язані з залученням і розміщенням фінансових ресурсів, а саме: податкова, інноваційна, інвестиційна, дивідендна і кредитна політика. Основними елементами їх формування є: тип політики, формування, критерії вибору, показники впливу на фінансову стійкість.

У механізмі управління фінансовою стійкістю широко використовуються важелі, зокрема фінансовий важіль та розрахунки його рівня, сили та ефекту, використання їхніх розрахунків для прийняття фінансових рішень [102]. В операційному аналізі застосовується операційний важіль, розраховуються його коефіцієнт та сила.

Узгодження інструментів і відповідних фінансових важелів фінансового механізму управління фінансовою стійкістю здійснюється в

процесі розробки гнучкої фінансової політики підприємств, під якою розуміється сукупність заходів у сфері організації фінансових відносин з метою здійснення функцій і задач фінансового управління та реагування на вплив чинників зовнішнього середовища [25].

Ефективність фінансових важелів механізму управління фінансовою стійкістю підприємства оцінюється методами експертної та середньоарифметичної оцінки, графічним методом, аналітичними методами. Це припускає проведення моніторингу внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства, середовища його найближчого оточення.

Використання аналітичного базису діагностики дозволяє визначити обмеження стану фінансової стійкості та ризику фінансової стратегії підприємства. Для оцінювання ефективності управління фінансовою стійкістю підприємства на оперативному, тактичному і стратегічному рівнях рекомендується використовувати методи порівняльного аналізу, середніх величин, витратний, прибутковий і операційний, а також методи рейтингового оцінювання фінансового стану підприємства.

Наступний етап включає розробку стратегії управління фінансовою стійкістю підприємства: визначення цілей, стратегічних напрямів та перспектив розвитку, які узгоджуються із загальною стратегією підприємства [49].

Передостаннім етапом розробки є реалізація стратегії. Для її реалізації керівникам необхідно мати набір методик та моделей, на основі яких приймати найбільш доцільні рішення.

Успіх реалізації розробленої стратегії підприємства залежить від діючої системи контролю. Тому на заключному етапі необхідно проводити моніторинг, який включає в себе аналіз та оцінку рівня фінансової стійкості підприємства; визначення досягнутих результатів реалізації стратегії та їх порівняння з встановленими стандартами; коригування стратегії.

У результаті порівняння стандартів контролю із фактичними результатами формується висновок про успішність стратегії, визначається ступінь досягнення цілей та відповідність стратегічних заходів стратегічному плану. За результатами аналізу надається інтегральна оцінка діючої стратегії підприємства та виявляються стратегічні проблеми, ключові фактори успіху, потенціал підприємства. За умов відхилення фактичних результатів від стандартів управлінські дії спрямовуються на коригування процесу досягнення цілей. У разі відсутності відхилень або наявності їх у встановлених межах, коригування процесу реалізації стратегії не є необхідним [100].

Розглянуті етапи процесу управління фінансовою стійкістю підприємства є сукупністю функцій управління, впорядкованих у логічній послідовності їх виконання. У цьому випадку йдеться про управління за замкненим циклом або з використанням ефекту зворотного зв'язку, що забезпечить фінансову стійкість.

Спільним для кожного етапу розроблення механізму управління фінансовою стійкістю є використання відповідних інструментів, тому при розробленні схеми механізму управління доцільно визначити для кожного етапу процесу управління конкретний інструментарій.

Управління фінансовою стійкістю із застосуванням фінансового механізму може досягти необхідного результату лише у разі відповідності таким вимогам: налаштованість кожного елемента фінансового механізму на виконання властивого йому навантаження; спрямування дії всіх елементів фінансового механізму, який забезпечує інтереси всіх суб'єктів фінансових відносин; зворотний зв'язок усіх елементів фінансового механізму різних рівнів; своєчасність реакції елементів фінансового механізму вищого рівня на зміни, які відбуваються під впливом елементів нижчого рівня [49].

Отже, фінансова стійкість є якісною характеристикою фінансового стану підприємства, тому розроблення механізму управління фінансовою стійкістю є частиною загальної стратегії управління підприємством.

1.3 Методичний інструментарій управління фінансовою стійкістю підприємства

У системі об'єктів фінансово-економічного аналізу саме фінансовій стійкості належить провідна роль. Основне завдання оцінки фінансової стійкості полягає у визначенні спроможності підприємства протистояти негативній дії різних факторів (зовнішніх, внутрішніх та непередбачуваних), що впливають на його фінансовий стан.

Важливим економічним аспектом є визначення меж фінансової стійкості. Так, недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства і відсутності у нього коштів для розвитку виробництва і взагалі діяльності господарюючого суб'єкта. Надлишкова фінансова стійкість також негативно впливає на виробничо-господарську діяльність, оскільки виступає гальмом її розвитку, збільшуючи затрати підприємства надлишковими запасами і резервами [104].

Коло найважливіших показників діяльності підприємств і показників, які характеризують стан, рух і розміщення їх фінансових ресурсів, тобто фінансову стійкість, включає [49]:

- прибутковість (рентабельність) діяльності підприємства;
- наявність і динаміку основних та оборотних коштів;
- раціональність розміщення (використання) власних і залучених фінансових ресурсів (основних і оборотних коштів);
- ступінь фінансової незалежності підприємства (фінансової автономії);
- ліквідність і платоспроможність.

Фінансова стійкість підприємства формується насамперед під впливом рентабельності його діяльності. Якщо підприємство збиткове або малорентабельне, якщо величина його прибутку зменшується, не виконуються планові накреслення з цього найважливішого якісного показника, говорити про задовільний фінансовий стан, фінансову стійкість

підприємства не доводиться навіть при збереженні якийсь час спроможності розрахуватися за своїми фінансовими зобов'язаннями. Враховуючи роль, яку відіграє прибуток в економіці будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності, у короткотерміновій, а тим більше - у довготерміновій перспективі ця спроможність не може бути підтримана і буде втрачена, якщо фінансові ресурси підприємства не будуть достатньою мірою поповнюватися за рахунок прибутку.

Фінансово-господарська діяльність підприємства забезпечується наявними фінансовими ресурсами (капіталом) - як власними, так і позиковими. Їх розмір і стан розміщення в активи характеризується бухгалтерським балансом, який являє собою основне джерело аналізу фінансового стану. Валюта балансу відповідає на запитання про розмір фінансових ресурсів, якими володіє підприємство на звітну дату, а динаміка цього показника характеризує процес нарощування (або, навпаки, зменшення) фінансового потенціалу підприємства. Ознакою фінансової стійкості будь-якого суб'єкта господарювання є постійне зростання валюти його балансу, тобто загальної суми (dspace.puet.edu.ua) його фінансових ресурсів.

У цілому методичний інструментарій управління фінансовою стійкістю підприємств С.Я. Єлецьких представляє такими групами показників (рис. 1.4).

Загальне оцінювання фінансової стійкості передбачає визначення:

- стійкості джерел формування капіталу;
- ресурсної стійкості;
- стійкості управління [16].

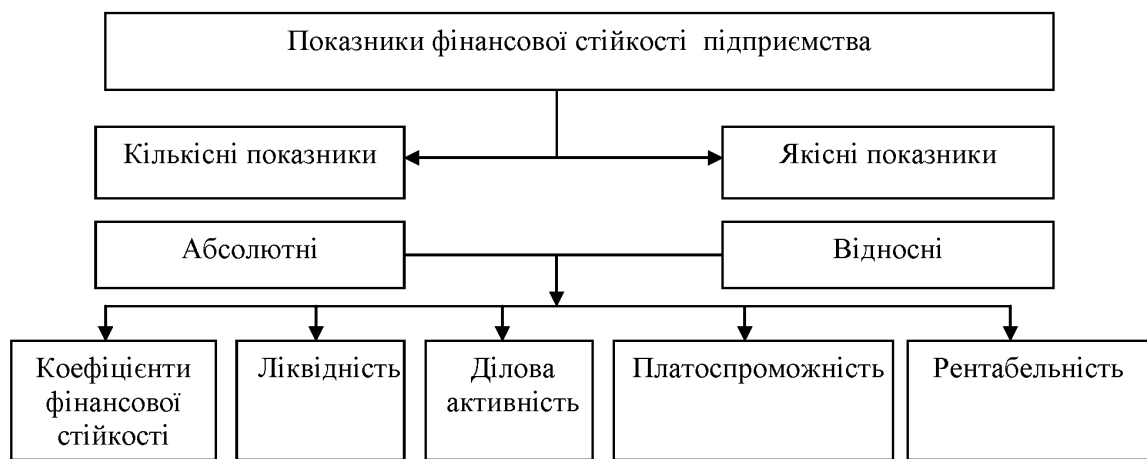

Рис. 1.4 Показники фінансової стійкості підприємства [29]

Кількісні показники передбачають розрахунок певних показників, що характеризують фінансову стійкість, платоспроможність і ліквідність, рентабельність (прибутковість) діяльності, майновий стан та ділову активність. Склад і алгоритм розрахунку фінансових коефіцієнтів досить різноманітний і залежить від обраної методики, що затверджена нормативними документами або упорядкована певними науковцями.

Аналіз якісних методів дає можливість обґрунтувати підходи з їхньої адаптації до реалій функціонування вітчизняних підприємств.

Перший підхід - якісні методи, що базуються на модифікації балансової моделі фінансової стійкості. Західні учені-економісти трактують суть фінансової рівноваги підприємства в контексті здатності матеріально-фінансових потоків по усіх фазах циклу обороту капіталу повертатися до стану, який забезпечує правильні пропорції в їх русі, незважаючи на вплив дестабілізуючих чинників [29].

Так, наприклад, французький економіст Б. Коласс у своїй роботі підкреслює, що «поняття фінансової рівноваги може бути розглянуте з двох різних, таких, що не суперечать один одному точок зору: перша, відбиваючи юридичні вимоги кредиторів, припускає, що підприємство має бути здатне за допомогою своїх ліквідних засобів погасити борги, коли це необхідно; друга виходить з того, що підприємство повинно підтримувати функціональну

рівновагу між джерелами та їх використанням, враховуючи стабільність перших і призначення других. Це обумовлює два основні види аналізу фінансової рівноваги підприємства за допомогою балансу: аналіз ліквідності та зворотності (називається також патримоніальним, або майновим, аналізом) і функціональний аналіз, що має два варіанти («горизонтальний» і «центр відповідальності»)» [44].

Другий підхід - якісні методи, що використовують балансову модель фінансової стійкості для визначення типу фінансового стану підприємства. На відміну від західних економістів, українські (О.В. Ізмайлова [36], Р.О. Костирко [50]) і російські (А.Д. Шеремет і Р.С. Сайфулін [104]) учені вважають, що суть фінансової стійкості підприємства краще всього відбиває балансова модель. Підсумовуючи розгляд модифікацій балансової моделі, зазначимо: фінансова рівновага є таким співвідношенням власних і позикових джерел фінансування, у разі якого за рахунок власних засобів повністю погашаються колишні й нові борги підприємства. Розрахована з використанням балансової моделі точка фінансової рівноваги не дозволяє підприємству, з одного боку, збільшувати (dspace.puet.edu.ua) позикові засоби, а з іншого - нераціонально використовувати вже накопичені власні засоби.

Якщо брати до уваги, що власні та позикові фінансові ресурси проходять стадії виникнення, розподілу і виплати, а їх кінцева величина йде на поповнення майна підприємства, то аналіз фінансової стійкості на кожній з цих стадій дає можливість визначити умови зміцнення (чи втрати) фінансової рівноваги та підвищити ефективність управлінських рішень.

Третій підхід (dspace.puet.edu.ua) - якісні методи, що використовують співвідношення темпів зростання активів (майна) і пасивів (джерел засобів), а також їх елементів для діагностування фінансової стійкості підприємства [31].

Підтвердженням сформульованого вище визначення суті поняття «фінансова стійкість підприємства» в контексті обороту капіталу може бути

оцінювання співвідношень темпів зростання прибутку (T_p); темпів зростання виручки від реалізації ($T_{вр}$); темпів зростання активів підприємства (T_a), відоме у світовій практиці аналізу як «золоте правило економіки підприємства» (1.1):

$$T_a \geq T_{вр} \geq T_n \geq 100\%$$

Якщо вищеназвані умови виконуються, то це свідчить про те, що:

- виручка від реалізації продукції зростає вищими темпами, ніж вкладений капітал, тобто ресурси підприємства використовуються ефективніше;

- прибуток підприємства збільшується інтенсивніше, ніж виручка від реалізації, що свідчить про відносне зниження витрат виробництва;

- економічний потенціал підприємства зростає, оскільки усі темпові показники перевищують 100% [59].

Четвертий підхід, прибічниками якого є М.О. Кизим, В.А. Забродський, В. А. Зінченко [40], базується на визначенні зон якісного оцінювання типів фінансової стійкості за допомогою створення двомірної матриці та побудови траєкторії, яка характеризує її зміну в часі. При цьому якісне оцінювання фінансової стійкості здійснюється в чотири етапи.

На першому етапі за допомогою показників оборотності (ділової активності), ліквідності, прибутковості та незалежності капіталу здійснюється вимір фактичного фінансового стану підприємства на певний момент часу, а на другому - здійснюється розрахунок нормативних значень цих показників [40].

На третьому етапі спочатку будуються дві двокоординатні площі, що об'єднують у собі базові принципи фінансової стійкості функціонування капіталу: «прибутковість - незалежність» і «динамічність - ліквідність», а потім робиться двокритеріальне оцінювання типу фінансового стану функціонування підприємства. У межах третього етапу дві отримані якісні

двохкритеріальні оцінки типів фінансового стану зводяться («рівновага» і «стійкість») в одну двомірну матрицю чотирикритерійного оцінювання типів фінансового функціонування підприємства.

На четвертому етапі в двомірну матрицю зон чотирикритерійного якісного оцінювання фінансового стану підприємства заносяться якісні оцінки за певні моменти часу, а потім з'єднуються стрілками від одного часу до іншого. Таким чином, утворюється траєкторія фактичної зміни типів фінансової стійкості підприємства за певний проміжок часу [31].

Оцінка фінансового стану функціонування підприємства за допомогою цієї методики дозволяє охопити повний цикл обороту капіталу на усіх його стадіях.

У цілому, оцінка фінансової стійкості підприємства за допомогою різних ланцюжків взаємопов'язаних темпових показників дозволяє визначити міру гнучкості структури фінансових ресурсів підприємства на всіх стадіях кругообігу капіталу.

Дослідження структури пасиву балансу дає змогу встановити можливі причини фінансової стійкості (нестійкості) підприємства. Так, збільшення частки власного капіталу за рахунок будь-якого джерела сприяє посиленню фінансової стійкості підприємства. Наявність нерозподіленого прибутку може розглядатися як (econom-ejournal.cdu.edu.ua) джерело поповнення оборотних засобів і зменшення поточної кредиторської заборгованості.

Особлива роль аналізу власного капіталу під час оцінки фінансової стійкості зумовлена його функціями. Статутний і додатковий капітал підприємства (econom-ejournal.cdu.edu.ua) дають змогу ефективно організувати процес виробництва продукції, застосувати прогресивні технології, висококваліфіковану робочу силу, посилити позиції на ринку. Величина власного капіталу загалом забезпечує (dspace.puet.edu.ua) довіру партнерів підприємства, що визначає можливість отримання від них фінансових вкладень у разі необхідності усунення впливу несприятливих

факторів. Незначна частка власного капіталу посилює підприємницький ризик кредиторів.

Аналіз ресурсної стійкості як складової фінансової стійкості включає: рівень співробітництва підприємства із суб'єктами ринкової інфраструктури; ступінь інтегрованості підприємства у системі виробничих відносин; залежність ефективності діяльності підприємства від стану економіки країни; спроможність підприємства до залучення коштів; контроль грошових потоків.

Стійкість управління (організаційно-функціональна стійкість) (dspace.puet.edu.ua) аналізується з погляду адекватності організаційної та виробничої структури підприємства вибраній стратегії розвитку та ринковій кон'юнктурі.

Аналізуючи фінансову стійкість необхідно розрахувати комплекс відносних показників (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Нормативні значення відносних показників оцінки фінансової стійкості підприємства (econom-ejournal.cdu.edu.ua) [96]

Назва показника	Нормативне (рекомендоване значення)
Коефіцієнт фінансової автономії	>0,5
Коефіцієнт фінансової залежності (dspace.puet.edu.ua)	<2
Коефіцієнт фінансового ризику	<0,5 Критичне значення при 1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0,5
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	Високе значення показника є нормальним

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Зниження
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	Зростання
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	<0,5
Коефіцієнт страхової стабільності капіталу (страхування бізнесу)	Підвищення
Коефіцієнт фінансової стійкості	>0,75

Класифікаційними ознаками для визначення типу фінансової стійкості є: час проведення оцінки, рівень забезпеченості запасів джерелами їх формування, рівень фінансової стійкості, характер прояву у часі, фінансова стійкість як певний фінансовий стан. Так, відповідно до показника забезпечення запасів і витрат власними та позиченими коштами можна назвати такі типи фінансової стійкості підприємства :

1) абсолютна фінансова стійкість (трапляється на практиці дуже рідко) -коли власні оборотні кошти (ВОК) забезпечують запаси (З), а тому підприємство не залежить від банківських кредитів, має абсолютну ліквідність і забезпечує поточну та перспективну платоспроможність ;

2) нормально стійкий фінансовий стан - коли запаси забезпечуються сумою власних оборотних коштів та довгостроковими позиковими джерелами (сума власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань складає функціонуючий капітал - ФК). При цьому, підприємство має нормальну ліквідність і платоспроможність, а також достатньо рентабельною є його операційна діяльність;

3) нестійкий фінансовий стан - коли запаси забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів і позик, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат; є недостатньою ліквідність, виникає періодична неплатоспроможність, сповільнюється оборотність оборотних активів, а тому

є потреба у залученні додаткових джерел фінансування. Однак, при цьому є можливість відновлення платоспроможності. Сума функціонуючого капіталу і короткострокових кредитів та позик складає загальну величину основних джерел формування запасів - ЗВ;

4) кризовий фінансовий стан - коли запаси й витрати не забезпечуються джерелами їх формування і підприємство перебуває на межі банкрутства. (dspace.puet.edu.ua) Підприємство має хронічну прострочену заборгованість перед кредиторами, а відновлення платоспроможності без санації є майже неможливим [96].

Модель визначення типу фінансової стійкості подано в табл. 1.5.

Фінансово-економічні коефіцієнти та абсолютні показники типу фінансової стійкості визначаються за інформацією бухгалтерського балансу і характеризують фінансову стабільність підприємства з погляду співвідношення власних і залучених фінансових ресурсів.

Таблиця 1.5

Модель визначення типу фінансової стійкості [96]

надлишок (+) нестача (-)	Абсолютна фінансова стійкість	Нормальна фінансова стійкість	Нестійкий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан
$\pm \text{ВОК} = \text{ВОК} - \text{З}$	$\pm \text{ВОК} > 0;$	$\pm \text{ВОК} < 0;$	$\pm \text{ВОК} < 0;$	$\pm \text{ВОК} < 0;$
$\pm \text{ФК} = \text{ФК} - \text{З}$	$\pm \text{ФК} > 0;$	$\pm \text{ФК} > 0;$	$\pm \text{ФК} < 0;$	$\pm \text{ФК} < 0;$
$\pm \text{ЗВ} = \text{ЗВ} - \text{З}$	$\pm \text{ЗВ} > 0$	$\pm \text{ЗВ} > 0$	$\pm \text{ЗВ} > 0$	$\pm \text{ЗВ} < 0$

Водночас, оцінка фінансової стійкості передбачає аналіз факторів формування показників, які характеризують стабільність функціонування підприємства з позиції забезпечення прибутковості операційної діяльності. Серед цих показників чільне місце посідають поріг рентабельності (ПР) та запас фінансової стійкості (ЗФС), які розраховуються за інформацією звіту про фінансової результати (1.2):

$$ПР = \frac{ПВ}{КМД}$$

де ПВ - постійні витрати;

КМД - коефіцієнт маржинального доходу в операційному доході (1.3).

$$КМД = \frac{МД}{ОД} = \frac{ОД - ЗВ}{ОД}$$

де ЗВ - змінні витрати; ОД - операційний дохід.

Поріг рентабельності - це вартісний показник, який характеризує суму операційного доходу, що забезпечує повне покриття операційних витрат [16]. Тобто, іншими словами, це вартісне вираження точки беззбитковості підприємства або беззбитковість операційної діяльності підприємства.

Чим менша величина порога рентабельності, тим більш фінансово стійким є підприємство. Проте в умовах суттєвого зростання операційного доходу часто одночасно зростають операційні витрати, а отже, і поріг рентабельності. Тому важливо забезпечити перевищення темпу приросту операційного доходу над темпом приросту порога рентабельності, в результаті чого відбуватиметься зниження частки порога рентабельності в операційному доході. Тобто, більша частина операційного доходу працюватиме не на покриття операційних витрат, а на одержання прибутку від операційної діяльності (1.4).

$$ЗФС = \frac{ОД - ПР}{ОД} \cdot 100\%$$

де ЗВ - змінні витрати; ОД- операційний дохід; ПР - поріг рентабельності.

Запас фінансової стійкості характеризує максимально допустимий процент зменшення операційного доходу доти, доки операційна діяльність

залишатиметься безбитковою [16]. Він показує рівень захищеності, який є у підприємства на момент розрахунку і яким можна скористатися на випадок несприятливих обставин - зменшення обсягів виробництва чи реалізації продукції. Разом з тим, рівень запасу фінансової стійкості визначає захищеність кредиторів і постачальників від можливої несплати підприємством коштів за рахунками.

Якщо параметри діяльності підприємства і розміщення його фінансових ресурсів відповідають критеріям позитивної характеристики фінансового стану, говорять про фінансову стійкість підприємства.

Для оцінки стану фінансової стійкості підприємства, а саме стану еталонної чи достатньої фінансової стійкості, фінансової нестійкості, на основі даних бухгалтерського балансу використовують ключові індикатори платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності, розрахунок яких базується на основі відповідних співвідношень між статтями балансу.

За результатами оцінювання ключових і підсумкового індикаторів можна діагностувати фактичний стан підприємства, а саме: стійкий або нестійкий стан підприємства на ринку; керований або слабо керований процес розвитку підприємства; дія дестабілізуючих чинників є керованою або безповоротною (некерованою).

Після того як підприємству поставлено діагноз, стає можливим вибір типу управління його виробничо-господарською та фінансовою діяльністю. В умовах нестабільності, невизначеності та динамічності економічного середовища найбільш прийнятним підходом до управління фінансовою стійкістю підприємства є параметричне адаптивне управління за результатами з елементами раннього запобігання впливу зовнішніх дестабілізуючих чинників.

Проблема дослідження фінансової стійкості підприємства як складної соціально-економічної системи має ряд особливостей. Зокрема їй притаманна: взаємопов'язаність та різноманітність процесів, що відбуваються

на підприємстві та впливають на його фінансову стійкість; відсутність достатнього обсягу кількісної інформації щодо динаміки процесів, які відбуваються у системі, у зв'язку з чим виникає необхідність використання і якісної інформації для опису таких процесів; не стаціонарність процесів, які відбуваються на підприємстві та впливають на його фінансову стійкість, що ускладнює побудову їх кількісних моделей.

За результатами дослідження визначено, що на фінансову стійкість здійснює безпосередній вплив значна кількість факторів. Такі системи мають назву слабо структурованих (слабоформалізованих) [39]. Для аналізу процесів у таких системах стає неможливим використання традиційного математичного підходу для вироблення ефективних управлінських рішень, а з цією метою використовується когнітивний підхід, який дозволяє зрозуміти логіку розвитку системи за умови впливу на неї багатьох взаємозалежних факторів, відповідно до якого будується модель оцінки фінансової стійкості підприємства.

Основою такої моделі є оцінка фінансової стійкості підприємства, що відображає вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства на інтегральну оцінку його фінансової стійкості. Кризовий та передкризовий стан певної частини промислових підприємств України обумовлюють необхідність розробки нових, більш досконалих методичних підходів до управління фінансово стійким розвитком. (dspace.puet.edu.ua)

Висновки до розділу 1

Вивчення теоретичних основ управління фінансовою стійкістю підприємства дозволило зробити наступні висновки.

1. На основі систематизації підходів до визначення сутності фінансової стійкості сформульовано, що фінансова стійкість - це такий стан фінансових ресурсів підприємства, який гарантує йому безперервність процесу виробництва та реалізації продукції, а також фінансування витрат на

розширення підприємства, платоспроможність та конкурентоспроможність, зберігаючи при цьому задовільну структуру капіталу та динамічну фінансову рівновагу активів і пасивів в умовах ринкової нестабільності та мінливості зовнішнього середовища; це комплексна характеристика фінансового стану підприємства, яка дозволяє проаналізувати ефективність використання капіталу підприємства.

2. Встановлено, що управління фінансовою стійкістю підприємства - це система принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням такого стану фінансових ресурсів і активів, їх формування та розподілу, яка забезпечить підприємству розвиток на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності та забезпечення і підтримання його фінансової рівноваги. Визначено механізм забезпечення фінансової стійкості підприємства як систему форм, методів, прийомів, важелів, норм і нормативів, а також нормативно-правового, інформаційного, програмно-технічного та кадрового забезпечення, за допомогою яких на підприємстві досягається зазначений розвиток.

3. Дослідження методичного інструментарію управління фінансовою стійкістю підприємства показало, що для оцінки стану фінансової стійкості підприємства, а саме стану еталонної чи достатньої фінансової стійкості, фінансової нестійкості, на основі даних бухгалтерського балансу використовують ключові індикатори платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності, розрахунок яких базується на основі відповідних співвідношень між статтями балансу.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПРАТ «ЗАПОРІЗЬКИЙ АБРАЗИВНИЙ КОМБІНАТ»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Приватне акціонерне товариство «Запорізький абразивний комбінат» - єдиний виробник шліфувальних матеріалів в Україні та один з найбільших виробників абразивів у Східній Європі. Підприємство володіє потужним виробничим потенціалом і виробляє продукцію на основі сучасних технологій.

Продукція підприємства:

- шліфувальні матеріали з електрокорунду нормального у вигляді зерна, порошків, мікропорошків;
- шліфувальні матеріали з карбиду кремнію чорного у вигляді зерна, порошків, мікропорошків і спеціальних вогнетривких фракцій;
- карбід кремнію металургійної якості у вигляді фракцій;
- тугоплавкі матеріали: карбід бору, в тому числі для атомної промисловості; нітрид бору, в тому числі косметичної якості;
- відрізні та зачисні армовані круги на бакелітовій зв'язці;
- абразивний інструмент на керамічній і бакелітовій зв'язці, в тому числі спеціальні круги для шліфування куль шарикопідшипників, спеціальні круги на бакелітовій зв'язці для торцевого шліфування типів ПН і ПНР;
- шліфувальна шкурка і вироби з неї, в тому числі круги шліфувальні пелюсткові радіальні типу КШП; круги шліфувальні пелюсткові торцеві типу КПТ (Флеп-диски);
- керамічні зв'язки для абразивного інструменту.

Провідний виробник абразивної продукції в Східній Європі ПрАТ «Запорізький абразивний комбінат» початок своєї історії веде з березня 1939

року, коли на Дніпровському карборундовому заводі (так в той час називалося підприємство) була отримана перша продукція - карбід кремнію.

У вересні 1940 року завод розпочав виробництво шліфувальних кругів, шліфувальних брусків, шліфувальної пасти, зв'язок для виробництва абразивного інструменту.

Під час війни завод був повністю евакуйований до Ташкента (Узбекистан), а з липня 1946 року розпочалося відновлення підприємства на запорізькому проммайданчику.

У 1946 році підприємство перейменували у Запорізький завод абразивних виробів.

У 1952 році відбувся пуск першої печі плавки електрокорунду нормального, а в березні 1954 року почав працювати цех виробництва шліфувального зерна. Цех з виробництва абразивного інструменту введений в дію в 1956 році, а в 1960 році було освоєно нове виробництво з випуску тугоплавких сполук, отримана промислова партія нітриду бору.

У 1966 році Запорізький завод абразивних виробів був перейменований у Запорізький абразивний комбінат. Тривали модернізація і розширення виробництва.

Успіхи абразивників були оцінені по достоїнству і 16 травня 1971 року комбінат був нагороджений Орденом Леніна.

У 1970 році почав діяти унікальний цех по виробництву мікропорошків з електрокорунду нормального.

У 1973 році введено в дію реконструйований цех виробництва абразивних матеріалів карбіду кремнію.

У 1976 році був пущений цех виробництва шліфувальної шкурки на синтетичних смолах, оснащений сучасним обладнанням.

У 1978 році введена в дію перша черга цеху виробів зі шліфувальної шкурки, а в 1984 році - друга черга.

У 1979 році відкрито сучасне виробництво з випуску мікропорошків карбіду кремнію.

З червня 1982 року розпочало роботу виробництво керамічних зв'язок.

У 1994 році відбулася зміна форми власності, комбінат перетворений у відкрите акціонерне товариство «Запорізький абразивний комбінат».

У 1998 році контрольний пакет акцій придбала фірма «Брінкфорд».

У 1999-2001 роках - значні інвестиції, отримані від інвестора, допомогли ВАТ «Запоріжабразив» подолати фінансову та виробничу кризу.

У 2003-2012 роках - поетапне створення виробництва відрізних кругів потужністю 20 млн штук на рік.

У 2007 році - закінчення приватизації комбінату.

У 2008-2015 роках - поетапне створення виробництв вогнетривких фракцій: карбіду кремнію, карбіду бору, електрокорунду нормального - для забезпечення потреб вогнетривкої промисловості.

У 2017 році - зміна типу акціонерного товариства - з публічного на приватне.

Обсяги виробництва:

1. Шліфувальні матеріали з електрокорунду нормального - 37013,4 т на суму 821950,9 тис. грн;

2. Шліфувальні матеріали з карбіду кремнію чорного - 18345 т на суму 512064 тис. грн;

3. Абразивний інструмент на керамічній та бакелітовій зв'язці - 3653,966 т на суму 236917,1 тис. грн..

Середньореалізаційні ціни:

1. Шліфувальні матеріали з електрокорунду нормального - 22207,0 грн/т;

2. Шліфувальні матеріали з карбіду кремнію чорного -27913 грн/т;

3. Абразивний інструмент на керамічній та бакелітовій зв'язці - 64839 грн/т.

Основні ринки збуту: 24 країни світу. Найбільша частина продукції реалізована на ринках країн далекого зарубіжжя - 65,4%; у країнах СНД реалізовано - 16,6%; в Україні - 18%.

Основні ризики діяльності емітента: невизначеність економічного курсу країни; війна; війна, спад економіки через війну, як в країні так і в світі. Заходи щодо зменшення ризиків: у разі негативного впливу зміни ситуації в країні та регіоні на діяльність компанії - підприємство буде зупинено, передбачається соціальна підтримка робітників.

Заходи захисту своєї діяльності: скорочення витрат виробництва, навчання персоналу, заходи щодо інвестиційних планів, модернізація обладнання. Заходи розширення виробництва та ринків збуту: зниження собівартості продукції та освоєння нових видів продукції, впровадження новітніх технологій та енергозберігаючі програми.

Канали збуту та методи продажу - Для продажу по території України, а також в країні близького та далекого зарубіжжя, з великими кінцевими споживачами укладаються прямі контракти, а з рештою клієнтів використовується дилерська мережа (Україна), або поставки здійснюються через оптових покупців (далеке зарубіжжя). Джерела сировини: «Demireller», Турція (боксити), «Elmin Bauxites S. A.», Греція (боксити), «Steuermann mbH», Австрія (нафтококс), «Ab Etiproducts Oy», Фінляндія (борна кислота), «Henan Huixin Import & Export Trade Co Ltd», Китай (карбід кремнію зелений).

Доступність сировини: джерела сировини достатньо доступні, що дозволяє безперебійно виконувати замовлення покупців. Динаміка цін на сировину: ціни на сировину коливаються у відповідності до курсу валюти. За 2021 рік значно зросли ціни на енергоресурсі через що змінилися ціни на сировину. Витрати на виробництво зросли на 181 млн грн, в тому числі, ціни зросли на: електроенергію на 14,5 %; на природій газ на 218,4 %, паливо на 30, 9%. Для виробництва електрокорунду нормального: боксити на 47%; нафтококс на 19 %; антрацит на 20 %, електродна маса на 9%. Для виробництва карбиду кремнію: нафтококс на 19%. Для виробництва абразивного інструменту: шліфматеріали ЕКБ на 2, 5%; смоли на 14%;

пульвербакеліт на 14%; кріоліт на 16%. Для виробництва шкурки шліфувальної: на тканину на 6,1%; смоли на 32%.

Особливості стану розвитку галузі виробництва, в якій здійснює діяльність емітент: на об'єм виробництва усіх видів продукції основний вплив здійснює конкуренція з боку китайських виробників аналогічної абразивної продукції. Рівень впровадження нових технологій, нових товарів - низький. Положення емітента на ринку: в Україні немає аналогів ПрАТ «ЗАК» з виробництва електрокорунду нормального, карбіду кремнію та карбіду бору. Інформація про конкуренцію в галузі: електрокорунд нормальний - виробники Китаю; карбід кремнію чорний - ВАТ «Волзький абразивний завод», Росія; карбід бору - виробники Китаю; відрізнi круги - LLC KLINGSPOR, Германія, виробники Китаю.

Особливості продукції (послуг) емітента: випуск абразивної продукції стабільно високої якості.

Перспективні плани розвитку емітента:

1. Стабільне і ефективне виробництво, утримання своїх позицій на міжнародному ринку в період стагнації ринку абразивів.

2. Капітальні та поточні ремонти основних засобів виробництва у відповідності з організаційно-технічними заходами.

3. Впровадження енергозберігаючих технологій.

4. Підвищення ефективності систем управління якістю, екологією, охороною праці та здоров'я персоналу на основі міжнародних стандартів.

Кількість постачальників за основними видами сировини та матеріалів, що займають більше 10 % у загальному об'ємі постачання - 7, а саме «ШТОЄРМАН» ІНВЕСТИЦІОНС-УНД ХАНДЕЛЬСГЕЗЕЛЬШАФТ МБХ ("STEUERMANN" Investitions-und Handelsgesellschaft mbH), Деміреллер (Турція), Імеріс (Греція), ПрАТ «Укрграфіт», Падежнік (Словенія), Вейлер (Словенія), Феноліт (Словенія).

Емітент здійснює свою діяльність понад 24 країнах світу, емітентом отримано 10 або більше відсотків від загальної суми доходів за звітний рік у Італії, Чехії, Німеччині, Росії.

Для оцінки сучасного стану підприємства розглянемо **основні показники діяльності** (табл. (dspace.lvduvs.edu.ua) 2.1).

Таблиця 2.1

Показники фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Запоріжбразив»

Показники	2020 рік	2021 рік	Відхилення
Середньорічна вартість майна, тис. грн.	860133,5	923864	63730,5
Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг, тис. грн.	1020172	1732021	711849
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	848804	1411819	563015
Середньоспискова чисельність персоналу, осіб	1345	1378	33
Річний фонд оплати праці, тис. грн.	180915	274387	93472
Продуктивність праці в розрахунку на одного середньоспискового працівника, тис. грн.	758,5	1256,9	498,4
Середньорічний заробіток в розрахунку на одного середньоспискового працівника, тис. грн.	134,5	199,1	64,6
Чистий прибуток, тис. грн.	32400	44169	11769
Рентабельність продукції, %	3,8	3,1	-0,7

ПрАТ «Запоріжбразив» можна віднести до великих підприємств, на ньому зайнято більше тисячі робітників. За аналізований період їх кількість зросла на 33 особи. Збільшилися також і витрати на оплату праці, з 180915 тис. грн. у 2020 році до 274387 тис. грн. у 2021 році. Частково це можна пов'язати з інфляційними процесами у економіці країни, але якщо дослідити зміни обсягів виробництва та реалізації продукції, то побачимо, що вони зросли на 711849 тис. грн., що безперечно є позитивною зміною.

Ми вважаємо, що головну роль в цьому відіграло підвищення трудовіддачі у 2021 році порівняно з 2020 роком. Так, продуктивність праці одного середньорічного робітника приросла на 498,4 тис. грн., а заробітна плата на одного середньорічного робітника – лише на 64,6 тис. грн. Це означає, що керівництво підприємства змогло правильно організувати управління персоналом і знайшло резерви підвищення продуктивності трудових ресурсів.

Взагалі дані табл. 2.1 свідчать, що у 2020-2021 роках ПрАТ «Запоріжжябразив» мало позитивну динаміку мало не у всіх сферах своєї діяльності. Наприклад, у ці нелегкі часи, коли маса промислових підприємств перебувають у скрутному положенні, ПрАТ «Запоріжжябразив» змогло збільшити середньорічну вартість своїх активів з 860133,5 тис. грн. до 923864 тис. грн.

Зросли і обсяги чистого прибутку підприємства, у 2020 році вони були на рівні 32400 тис. грн., а у 2021 році склали 44169 тис. грн.

Але показники рентабельності в цей же період навпаки зменшилися. Так, рентабельність продукції за чистим прибутком знизилася на 0,7% і у 2021 році становила 3,1%. Це негативна тенденція, однак зауважимо, що підприємство не збиткове, а це вже можна вважати успіхом.

2.2 Аналіз абсолютних показників фінансової стійкості та визначення типу фінансової стійкості (www.d-learn.pu.if.ua) підприємства

Узагальнюючим показником фінансової стійкості є надлишок або нестача джерел фінансування для формування запасів, який визначають як різницю між величиною джерел покриття та величиною запасів. Вартість запасів порівнюють послідовно з наявністю власного оборотного капіталу, довгостроковими зобов'язаннями та короткостроковими кредитами та позиками.

Трьом показникам наявності джерел формування запасів і витрат відповідають три показники забезпеченості запасів і витрат джерелами формування:

- надлишок або нестача власних оборотних коштів;
- надлишок або нестача власних і довгострокових позикових джерел;
- надлишок або нестача загальної величини основних джерел.

На основі порівняння запасів та планових джерел фінансування виділяють чотири типи фінансової стійкості [63].

1. Абсолютна стійкість - власний оборотний капітал перевищує величину запасів. Резерви і витрати фінансової стійкості повністю покриті за рахунок циркуляції капіталу. Підприємство не залежить від кредитів. Така ситуація відноситься до крайнього типу фінансової стабільності і буває досить рідко. Але вона не є ідеальною, адже підприємство не використовує зовнішні фінансові джерела в господарській діяльності.

2. Нормальна стійкість - планові джерела фінансування дорівнюють величині запасів. Для забезпечення запасів залучають власний (постійний) капітал та довгострокові кредити та позики, платоспроможність гарантована.

3. Нестійкий фінансовий стан - для забезпечення запасів крім власного оборотного капіталу та довгострокових кредитів і позик залучають короткострокові кредити та позики. Цей тип характеризується порушеною платоспроможністю. Проте є можливість відновити його. Підприємство повинно привернути додаткові джерела для покриття витрат і резервів, які в деякому сенсі не повноцінні. Це можуть бути вільні кошти резервного капіталу, фонди заощаджень і споживань, банківські кредити для тимчасового поповнення оборотних коштів. Фінансова нестійкість вважається нормальною (допустимою), якщо розмір короткострокових кредитів і кредитів для формування запасів і витрат не перевищує загальну вартість виробничих запасів і остаточних товарів (найбільш ліквідної частини запасів і витрат).

4. Кризовий фінансовий стан - сума запасів перевищує планові джерела фінансування та залучені кредити банку. Для забезпечення запасів, не вистачає зазначених джерел їх фінансування. Така ситуація означає, що підприємство на межі банкрутства, оскільки воно не може розрахуватися з кредиторами, є кредити, які не сплачені в установлені строки. Поновлення запасів відбувається за рахунок коштів, які сформувалися за рахунок уповільнення оборотності кредиторської заборгованості.

Розрахунок узагальнюючих показників фінансової стійкості (dspace.puet.edu.ua) ПрАТ «Запоріжжябразив» представлено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Узагальнюючі показники фінансової стійкості ПрАТ «Запоріжжябразив» за 2020-2021 рр. (станом на кінець (dspace.lvduvs.edu.ua) року), тис. грн.

Показники	2020 рік	2021 рік	відхилення
1	2	3	4
1. Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів	317660	309700	-7960
2. (dspace.puet.edu.ua) Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів	343440	331904	-11536
3. (dspace.puet.edu.ua) Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	650382	699239	48857
4. Запаси	326708	368743	42035
5. Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу для формування запасів	-9048	-59043	-49995

6. Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів	16732	-36839	-53571
7. Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів (dspace.puet.edu.ua)	323674	330496	6822
8. Номер типу фінансової ситуації відповідно класифікації	Нормальний фінансовий стан	Нестійкий фінансовий стан	Погіршенн

Враховуючи показники фінансової стійкості, розраховані у таблиці 2.2, фінансовий стан підприємства (dspace.puet.edu.ua) на протязі аналізованого періоду зазнав змін у бік погіршення. У 2020 році стан був нормальний, у 2021 році він став передкризовий.

Причиною негативної динаміки стало зростання величини запасів при одночасному зниженні розміру власного оборотного капіталу.

2.3 Оцінка фінансової стійкості підприємства за відносними показниками (dspace.puet.edu.ua)

Так зване «золоте правило економіки» вимагає щоб прибутки зростали більшими темпами, ніж виручка, і ніж активи підприємства, які зобов'язані зростати. У такому випадку вважається, що підприємство є на підйомі, має чудову ділову активність.

Таблиця 2.3

Показники ділової активності («золоте правило»)

Показники	2020	2021	Темпи росту, %
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	1020172	1732021	169,8
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток, тис. грн.	35931	56016	155,9
Середьорічна вартість активів, тис. грн.	885444	949170	107,2

У нашому випадку маємо таке співвідношення:

$$155,9 \leq 169,8 \geq 107,2 \geq 100$$

Тобто правило не повністю виконане, але оскільки всі параметри мали тенденцію до зростання, а не спадання, робимо висновок що ПрАТ «Запоріжжабразив» у аналізованому періоді не було в кризі.

У табл. 2.4 наведено розрахунок одного з найбільш популярних коефіцієнтів фінансової стійкості.

Таблиця 2.4

Розрахунок коефіцієнта автономії

Показники	01.01.2020	31.12.2020	31.12.2021
Власний капітал, тис. грн..	548554	588477	587603
Валовий капітал, тис. грн..	849690	921199	977142
Коефіцієнт автономії	0,64	0,63	0,60

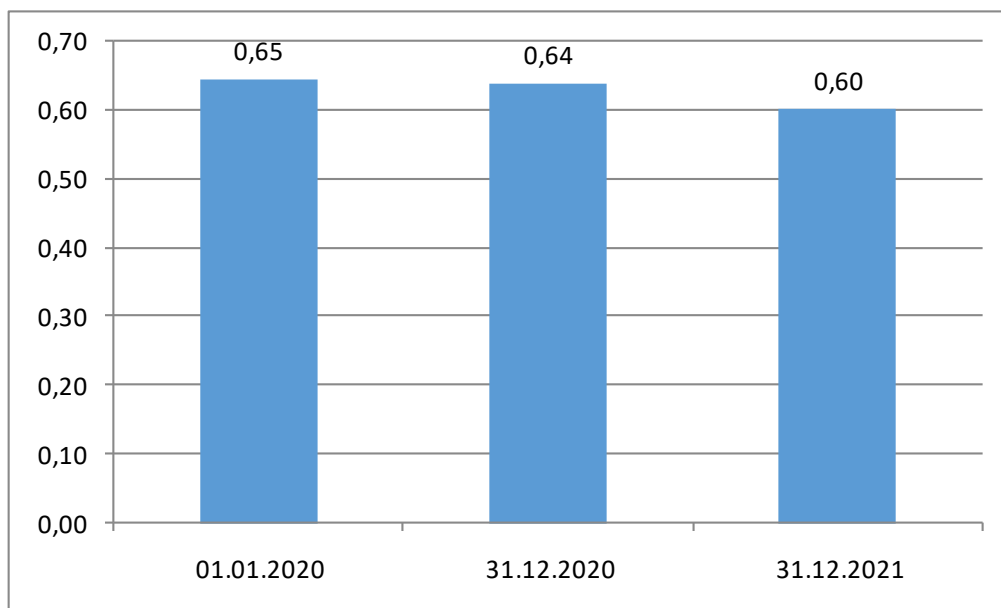

Рис. 2.1 Динаміка коефіцієнта автономії

На діаграмі ясно видно, що показник мав тенденцію до невеликого зниження, але до мінімально допустимого рівня 0,50 ще далеко.

Висновки до розділу 2

Приватне акціонерне товариство «Запорізький абразивний комбінат» - єдиний виробник шліфувальних матеріалів в Україні та один з найбільших виробників абразивів у Східній Європі. Підприємство володіє потужним виробничим потенціалом і виробляє продукцію на основі сучасних технологій.

Враховуючи показники фінансової стійкості, розраховані у таблиці 2.2, фінансовий стан підприємства на протязі аналізованого періоду зазнав змін у бік погіршення. У 2020 році стан був нормальний, у 2021 році він став передкризовий.

Причиною негативної динаміки стало зростання величини запасів при одночасному зниженні розміру власного оборотного капіталу.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

3.1 Проблеми оцінки фінансового стану підприємства в Україні (essuir.sumdu.edu.ua)

До аналізу фінансового стану фірми слід підходити системно, детально і оцінювати становище фірми в динаміці з метою отримання необхідної інформації для управління, складання висновків і прийняття рішень, як наслідок, закріплення конкурентоспроможності в майбутньому.

Для підтримки нормального фінансового стану фірми потрібно створити, затвердити і гарантувати впровадження механізму оцінки економіко-фінансового стану фірми з урахуванням специфічності роботи в певному секторі економіки, тобто пристосувати систему оцінки стану компанії на певному ринку. Ця система зобов'язана гарантувати потрібну базу знань для проведення деталізованого фінансового аналізу в оперативному і поточному режимах, обліку всіх моментів, аналізу і розробки подій по його зміцненню в майбутньому. Дана система має можливість працювати лише тільки при наявності компетентних і висококваліфікованих фахівців з фінансового менеджменту, здатних гарантувати виконання даних завдань. Важливою особливістю такого управління буде здатність працювати і розвиватися підприємству в умовах посилення конкуренції і постійно мінливого зовнішнього середовища. [12]

Для встановлення фінансового стану фірми потрібно насамперед проаналізувати якість джерел інформації. Таким чином, для внутрішніх користувачів більш вагомою роллю в аналізі відіграє стан джерел інформації, а саме бухгалтерської фінансової звітності, яка демонструє майнове та економічне становище фірми на певну дату. У свою чергу, для зовнішніх користувачів має бути присутнім джерело інформації на багатомовному

інтерфейсі, який містив би публічну звітність господарюючих суб'єктів України. Це також зробить систему фінансового аналізу більше доступною для вітчизняних та іноземних дослідників, власне що дозволить фірмі орієнтуватися не лише тільки на внутрішню оцінку грошового стану, а й порівнювати її з висновками про економічний стан зовнішніх користувачів.

Не звертаючи уваги на достатній розвиток теорії і практики оцінки стану фірми, в Україні досі не розроблена виразна методологія аналізу фінансового стану компаній. Методичні поради, що надаються різними міністерствами і відомствами, націлені на вивчення фінансового стану фірми в певних критеріях: при приватизації, реорганізації, банкрутстві, проведенні ревізій. Використання цих способів ускладнюється недосконалістю правової та техніко-культурної бази економіки. [15]

Виділяються три основні методи до комплексної оцінки фінансового стану у різних методичних рекомендаціях:

- визначення рівня резервів і запасів підприємства, джерела їх формування: залежно від того, які джерела коштів використовуються для резервування, робиться висновок про рівень фінансової стійкості підприємства та спроможності відповідати по зобов'язанням;

- розрахунок коефіцієнтів, а також на основі їх дослідження в динаміці і в порівнянні з нормативними значеннями розробка висновків про фінансовий стан підприємства;

- застосування інтегрального показника, що складається з декількох вагових коефіцієнтів, визначення певних меж його значення для виявлення фінансового стану підприємства.

Найбільш традиційним методом є аналіз коефіцієнтів. Кожне підприємство самостійно визначає систему показників, що застосовується для оцінки фінансового стану підприємства, з урахуванням різних факторів діяльності підприємства. [14]

Основними недоліками методів діагностики фінансового стану, як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, є ігнорування галузевих

особливостей. Таким чином, використання міжнародних систем фінансової оцінки в Україні деякими економістами, не адаптованими до вітчизняної економіки, призводить до прийняття невірних управлінських рішень, використання коштів у малорентабельних напрямках та утвердження стратегії розвитку компанії, яка не відповідає сучасним реаліям ринкової ситуації.

Доцільно залучати зарубіжний досвід оцінки для використання в українській аналітичній практиці, але в той же час необхідно акцентувати увагу на важливості розуміння схеми бухгалтерського обліку, що лежить в основі фінансових коефіцієнтів.

Окремою проблемою при оцінці фінансового стану фірми вважається впровадження іменованих "нормативних" показників. У світовій практиці ці нормативні характеристики складаються на базі довголітньої практики ведення та аналізу статистичних даних по окремих фірмах і галузях промисловості. В Україні дана практика в реальний час не розвинена, вітчизняні науковці в більшості випадків звертаються до зарубіжних фахівців і тільки в конкретній мірі допускають конфігурації нормативних характеристик, які б враховували особливості вітчизняної економіки. Найчастіше ці оцінки базуються на закономірних висновках, які, однак, не близькі до практичної роботи українських компаній. [2]

Таким чином, доцільно співвідносити фінансові показники, що описують діяльність компанії, не з нормативними значеннями, а з наступними:

- середні значення аналогічних показників розраховуються для сукупності підприємств кожної галузі, що виробляють основну частку своєї продукції;
- середні значення таких показників визначаються в цілому по всьому обсягу продукції, що випускається в галузі;
- значення показників, рекомендованих у роботах українських дослідників, що відповідають вимогам безпечної експлуатації;
- показники ефективності роботи кращих компаній.

Це порівняння визначає, чи перевищує значення відповідного показника для певної фірми середньоукраїнський ступінь, або ж воно знаходиться нижче нього; оцінюється, власне що значення тих або ж інших показників потрапляють в конкретні спектри, які рекомендовані українськими фахівцями. Способи аналізу фінансового стану фірми досліджують і демонструють справжні результати лише тільки в тих певних випадках, для яких вони розробляються. Використання цих способів в Україні було б цілком ймовірно при повному дотриманні вимог міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та економічної звітності, а також при стабільному функціонуванні вітчизняних компаній. [5]

Високоякісна і надійна оцінка фінансового стану фірми може здійснитися тільки в разі, якщо підприємство має достовірну і всебічну базову інформацією, володіє контролем за коректністю складання економічної звітності, вірною податковою звітністю, а спосіб діагностики фінансового стану фірми пристосований до певного ринку й сектору, на якому господарює підприємство. Для проведення аналізу потрібно встановити головні інформаційні блоки в розрізі окремих видів документів і обрати відповідний спосіб аналізу, який дозволив би аналізувати економічне становище як динамічно, так і статично. Розраховані характеристики створюють аналітичну основу даних, яка працює "інформаційною картою дій" для фінансових менеджерів фірми, яка застосовується для прийняття управлінських рішень усунення недоліків фірми і розшуку важливих фінансових ресурсів. Це здійснення чітко визначеної послідовності дій структурних підрозділів фірми, відповідальних за фінансово-господарську діяльність, з метою формування обґрунтованого та чіткого аналізу фінансового стану товариства. [26] (essuir.sumdu.edu.ua)

3.2 Шляхи поліпшення фінансової стійкості підприємства

Фінансова стійкість - це підсумок роботи, що свідчить про наявність у фірми власних фінансових ресурсів, рівень їх застосування та напрямки їх

розміщення. Це умова життєздатності фірми і база для його розвитку. Це складне поняття, на яке впливають всілякі фінансово-економічні фактори, які потрібно брати до уваги при прийнятті рішень. Економічна стабільність фірми має можливість бути забезпечена, в разі якщо підприємство отримує дохід, необхідний для виконання власних зобов'язань. У той же час для розвитку фірми потрібно, щоб після виконання всіх платежів і зобов'язань воно мало прибуток, який дозволив би йому розвивати виробництво і вивести його на конкурентоспроможний рівень. Тобто загальна стабільність фірми має на увазі насамперед переміщення грошових потоків, яке забезпечувало б систематичне перевищення доходів над витратами.

Для підтримки економічної стійкості фірми потрібно застосувати фінансову стратегію. Створення, визначення та здійснення стратегії управління - це важке і трудовитратне завдання. Поняття "стратегія" враховує певні завдання та методи їх реалізації, хитросплетіння яких дозволяє домогтися встановленої мети.

Серед стратегічних цілей фірми потрібно встановити напрямок її роботи в майбутньому: покращення якості продукції, досягнення ефективності виробництва при мінімальних витратах, забезпечення ефективності технологій, зниження витрат і забезпечення необхідного значення рентабельності.

Розробка стратегії управління підприємством має залежність від різноманітних внутрішніх і зовнішніх факторів, які часто впливають на наслідки діяльності підприємства в різних напрямках. При моделюванні виробничо-господарської діяльності і спробах управління фінансовим станом важливо уникати і успішно оцінювати вплив **цих факторів. [13]**

Основою здобуття внутрішньої стійкості підприємства є оперативне і гнучке управління внутрішніми умовами його роботи.

Сила впливу факторів на стан фінансової стійкості підприємства залежить не тільки від сили кожного з них і співвідношення між ними, а й від

стадії життєвого циклу, на якій в даний час знаходиться підприємство, і відповідності йому управлінських дій.

На сучасному етапі для керівників підприємств існує така проблема, як необхідність прийняття рішень в умовах нестабільності. (essuir.sumdu.edu.ua)

У сучасних фінансових умовах при проведенні стратегічного управління на підприємстві потрібно зробити гнучку внутрішню структуру управління підприємством, навчити управлінський персонал майбутнім діям з реалізації тієї чи іншої стратегії. Для протидії впливу зовнішнього середовища стратегічні рішення зобов'язані прийматися з тією ж швидкістю, власне що і зміни в зовнішньому середовищі. Досить важливо вірно обрати спосіб реалізації тих чи інших стратегічних рішень.

Приймаючи стратегічне рішення потрібно брати до уваги:

- сумісність стратегії з можливостями підприємства;
- ступінь ризику;
- наявність ресурсів для реалізації стратегії та необхідність їх застосування. [16]

Стратегія фірми повинна бути орієнтована на розсередження наявних грошових ресурсів для досягнення високих підсумків власної роботи і забезпечення економічної стійкості.

Зокрема, для підвищення рентабельності власного капіталу необхідно залучати позикові кошти. Основним способом залучення боргу є комерційні та банківські кредити, інвестиційні внески співробітників і оренда обладнання. Але всі позикові кошти повинні бути повернуті через певний термін, та ще й з виплатою відсотків. Незважаючи на це, більшість підприємств намагаються залучати позикові кошти, так як в розвинених капіталістичних країнах відсоток прибутку бізнесу вище за відсоток кредиту. Однак, як показує практика, запозичення не завжди ефективне.

Однак використання позикових коштів має суттєві переваги перед дивідендами. Дивіденди виплачуються за рахунок прибутку, а відсотки за користування позиковими коштами-за рахунок собівартості. Крім того,

власники підприємства не завжди виділяють всю суму дивідендів на розвиток виробництва і залишають частину для споживання. Позикові кошти мають цільове спрямування, яке контролюється банками.

У сучасних умовах широко використовуються такі форми розрахунків, як факторинг і кліринг.

Факторинг - це інкасова операція по дебіторській заборгованості, форма короткострокового кредитування. Банк укладає з покупцем договір про гарантування його платежів у разі виникнення фінансових труднощів або про переуступку платіжних документів, які не були оплачені вчасно. Банк стягує комісійну винагороду за факторингові операції, передбачені договором.

Кліринг-це взаємозалік взаємних вимог. Кліринг дозволяє врахувати для кожного учасника заліку суму його простроченої дебіторської заборгованості, яка зареєстрована за його покупцем. Але платіжний оборот включає в себе платежі за сировину і готову продукцію, а суми платежів різних компаній не збігаються. Тому взаємозаліки не може бути стовідсотковими. [3]

Виходячи з розробленої фінансової стратегії, необхідно забезпечити фінансову стійкість підприємства, тобто щоб продукція підприємства продавалася стабільно, оплата за неї від боржників надходила своєчасно, а отримані кошти були достатні для виконання зобов'язань перед бюджетом, постачальниками, кредиторами, працівниками і так далі.

Одним з основних методологічних принципів стратегічного управління є інформаційне забезпечення - реальне, надійне і достовірне. Це робиться шляхом складання та аналізу фінансової звітності.

В умовах переходу до ринку кожне підприємство має правильно оцінювати виробничо-економічний потенціал і перспективи розвитку свого підприємства і конкурентів. При цьому необхідно враховувати специфіку кожного підприємства, вплив зовнішніх і внутрішніх факторів.

Як свідчить світова практика, фінансова стійкість підприємства є передумовою його постійної вартості. Фінансова стійкість підприємства залежить від процесу виробництва і реалізації продукції, конкурентоспроможності, інфляційних впливів, фінансових ризиків, змін законодавства, посилення екологічних вимог, податкових умов, зміни процентних ставок, обмежень і ліцензій. [23]

Крім того, на фінансову стійкість підприємства впливають як внутрішні, так і зовнішні чинники: ритм виробництва і реалізації продукції, її якість, попит на продукцію на ринку, стан основних виробничих і не виробничих фондів, Державна податкова політика, взаємовідносини держави з постачальниками і споживачами, цінова політика.

Прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати податків до бюджету, розподіляється в резервний фонд, на виплату дивідендів і до фондів економічного стимулювання. Деякі з цих фондів є потенційними джерелами фінансування розширеного виробництва, особливо Фонд промислового розвитку. Цей фонд використовується для фінансування витрат на технічне переозброєння, реконструкцію та розширення існуючих виробничих потужностей, а також розробку нових видів продукції.

Темпи економічного розвитку акціонерних товариств визначаються темпами зростання реінвестованого капіталу. Це залежить від багатьох факторів, зокрема, рентабельності реалізованої продукції, оборотності власних коштів, фінансової стратегії, вибору структури капіталу, дивідендної політики. [28]

У країнах з ринковою економікою амортизаційні відрахування мають велике значення для накопичення капіталу та направлення його на економічний розвиток підприємства. Вони використовуються для відновлення основних фондів, втрачених в результаті фізичного зносу, морального зносу або випадкового пошкодження. З досвіду ринкових країн відомо, що в період кризи амортизаційні відрахування повинні становити майже 70-75% всіх коштів для фінансування економічного розвитку, а в

сприятливі періоди - частка амортизації досягала близько 50-60%. В Україні цей показник становить 10-12%, що ускладнює процес оновлення основних виробничих фондів акціонерних товариств, дає можливість підтримувати існуючі виробничі потужності і не дозволяє розробляти і вводити в експлуатацію нові виробничі потужності.

Для стабільної роботи підприємств необхідно збільшити їх капітальну віддачу, в основному за рахунок зростання обсягу випуску конкурентоспроможної продукції в натуральному вираженні, що призведе до збільшення прибутку на гривню реалізованої продукції. Це дозволить вам збільшити власний оборотний капітал і використовувати його для створення мобільних запасів і витрат. Для того щоб підвищити продуктивність виробництва і знизити собівартість продукції, підприємству необхідно:

- зниження накладних витрат за рахунок спрощення системи управління, скорочення управлінського персоналу;

- зниження транспортних витрат за рахунок реорганізації експлуатації транспортних засобів, скорочення кількості транспортних засобів до виробничих і необхідних;

- покращення роботи служби постачання, мінімізація кількості посередників при поставках сировини;

- посилення контролю якості продукції, суворе враховування дефектів і відходів виробництва;

- консервація та продаж обладнання, яке не використовується. [21]

Умовою підтримки ефективного економічного розвитку є здатність підприємства адаптуватися до змін внутрішнього і зовнішнього середовища без втрати фінансової стійкості. При цьому компанія повинна мати оптимальну структуру фінансових ресурсів і при необхідності залучати позикові кошти.

Фінансова стійкість підприємства може бути відновлена в результаті визначення оптимального розміру оборотних коштів і структури пасивів.

Для цього необхідно працювати над підвищенням мобільності виробничих запасів і отриманням достатніх коштів.

Необхідно поповнювати джерела власних коштів базових акціонерних товариств за рахунок підвищення загальної рентабельності виробництва, рентабельності реалізованої продукції та рентабельності ресурсів, балансового прибутку та її частини, яка виділяється в резервний фонд, фонди економічного стимулювання.

Забезпечення фінансової стійкості проявляється в досягненні високих фінансових результатів при найменших витратах, забезпеченні безперервної роботи підприємства і своєчасного погашення зобов'язань, а також правильному і своєчасному перерозподілі фінансових ресурсів, що знаходяться в його розпорядженні, напрямку коштів на економічний розвиток підприємства.

Висновки до розділу 3

До аналізу фінансового стану фірми слід підходити системно, детально і оцінювати становище фірми в динаміці з метою отримання необхідної інформації для управління, складання висновків і прийняття рішень, як наслідок, закріплення конкурентоспроможності в майбутньому.

Фінансова стійкість - це підсумок роботи, що свідчить про наявність у фірми власних фінансових ресурсів, рівень їх застосування та напрямки їх розміщення. Це умова життєздатності фірми і база для його розвитку. Це складне поняття, на яке впливають всілякі фінансово-економічні фактори, які потрібно брати до уваги при прийнятті рішень. Економічна стабільність фірми має можливість бути забезпечена, в разі якщо підприємство отримує дохід, необхідний для виконання власних зобов'язань. У той же час для розвитку фірми потрібно, щоб після виконання всіх платежів і зобов'язань воно мало прибуток, який дозволив би йому розвивати виробництво і

вивести його на конкурентоспроможний рівень. Тобто загальна стабільність фірми має на увазі насамперед переміщення грошових потоків, яке забезпечувало б систематичне перевищення доходів над витратами.

Забезпечення фінансової стійкості проявляється в досягненні високих фінансових результатів при найменших витратах, забезпеченні безперервної роботи підприємства і своєчасного погашення зобов'язань, а також правильному і своєчасному перерозподілі фінансових ресурсів, що знаходяться в його розпорядженні, напрямку коштів на економічний розвиток підприємства.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній бакалаврській роботі обґрунтовано теоретичні і методичні засади управління фінансовою стійкістю підприємства та визначено шляхи її зміцнення. Отримані результати дають змогу сформулювати наступні висновки.

1. На основі систематизації підходів до визначення сутності фінансової стійкості сформульовано, що фінансова стійкість - це такий стан фінансових ресурсів підприємства, який гарантує йому безперервність процесу виробництва та реалізації продукції, а також фінансування витрат на розширення підприємства, платоспроможність та конкурентоспроможність, зберігаючи при цьому задовільну структуру капіталу та динамічну фінансову рівновагу активів і пасивів в умовах ринкової нестабільності та мінливості зовнішнього середовища; це комплексна характеристика фінансового стану підприємства, яка дозволяє проаналізувати ефективність використання капіталу підприємства. З'ясовано, що проблема фінансової стійкості підприємств відноситься до числа найбільш важливих фінансових проблем. Вона визначається ступенем забезпечення запасів і витрат власними та позиковими джерелами їх формування, співвідношенням обсягів власних і позикових коштів.

2. Встановлено, що управління фінансовою стійкістю підприємства - це система принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням такого стану фінансових ресурсів і активів, їх формування та розподілу, яка забезпечить підприємству розвиток на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності та забезпечення і підтримання його фінансової рівноваги.

Визначено механізм забезпечення фінансової стійкості підприємства як систему форм, методів, прийомів, важелів, норм і нормативів, а також нормативно-правового, інформаційного, програмно-технічного та кадрового

забезпечення, за допомогою яких на підприємстві досягається зазначений розвиток.

3. Дослідження методичного інструментарію управління фінансовою стійкістю підприємства показало, що для оцінки стану фінансової стійкості підприємства, а саме стану еталонної чи достатньої фінансової стійкості, фінансової нестійкості, на основі даних бухгалтерського балансу використовують ключові індикатори платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності, розрахунок яких базується на основі відповідних співвідношень між статтями балансу.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Алексеенко Н.В. [Управление устойчивым развитием промышленных предприятий](#) / Н.В. Алексеенко // [Економіка і організація управління](#). - 2009. - Вип. 2(6). - С. 50-60.
2. Арєф'єва О.В. [Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи з її забезпечення](#) / О.В. Арєф'єва, Д.М. Городянська // [Актуальні проблеми економіки](#). - 2008. - № 8. - С. 83-90.
3. Багацька К.В. [Управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах реформування податкової системи](#) / К.В. Багацька, О.С. Коваленко // [Облік і фінанси](#). - 2013. - № 1. - С. 92-98.
4. [Базілінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія і практика](#) : навч. посібник / О.Я. Базілінська. - Київ : ЦНЛ, 2011. - 328 с.
5. [Белялов Т.Е. Фінансова стійкість \(\[dspace.puet.edu.ua\]\(http://dspace.puet.edu.ua\)\) підприємства та шляхи її зміцнення](#) / Т.Е. Белялов, А.В. Олійник // [Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»](#). -2016. - № 12 (22), 2 т. - С. 22-26.
6. [Бержанір І.А. Діагностика фінансової стійкості \(\[dspace.puet.edu.ua\]\(http://dspace.puet.edu.ua\)\) підприємств України](#) / І.А. Бержанір // [Інноваційна економіка](#). - 2013. - № 10. - С. 34-39.
7. [Бланк И.А. Основы финансового менеджмента](#) : учебник / И.А. Бланк; 3-е изд., перераб. и доп. - Москва : ОМЕГА-Л, 2012. - 656 с.
8. [Бобирь О.І. Прогнозування фінансового стану підприємства](#) / О.І. Бобирь, М.Р. Бовсуновський [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.rusnauka.com/23_SND_2008/Economics/27132.doc.htm. - Назва з екрану. - Дата перегляду 18.11.2019.
9. [Борецька Н.П. Аналіз і прогнозування фінансової стійкості підприємства](#) / Н. П. Борецька, К.В. Міщенко // [Інвестиції: практика та досвід](#). - (stat.knteu.kiev.ua) 2016. - № 20. -С. 63-66.

10. Борисов А.Б. Большой экономический словарь / А.Б. Борисов ; сост. А.Б. Борисов. - Изд. 2-е, перераб. и доп. - Москва : Книжный мир, 2006. - 543с.
11. Бугай В.З. Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства / В.З. Бугай, В.М. Омельченко // Держава та регіони. - 2008. - № 1. - С. (visnyk-juris.uzhnu.uz.ua) 34-39.
12. Бушмелева Г.В. Мониторинг в системе управления предприятием : монография / Г.В. Бушмелева. - Екатеринбург ; Ижевск : Ин-т экономики РАН, 2004. - 60 с.
13. Василенко А.В. Менеджмент устойчивого развития предприятий : монография / А.В. Василенко. - Киев : ЦУЛ, 2015. - 648 с.
14. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250 000 / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. - Київ : Перун, 2009. - 1719 с.
15. Вітлінський В.В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком : навч. посібник / В.В. Вітлінський, П.І. Верченко. - Київ : КНЕУ, 2008. - 292 с.
16. Гапак Н.М. Особливості визначення фінансової стійкості підприємства / Н.М. Гапак, С.А. Капштан // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. - 2014. - Випуск 1 (42). - С. 191-196.
17. Гарасюк О. А. Удосконалення поняття управління фінансовою стійкістю / О. А. Гарасюк, К.В. Богачевська // Економіка і регіон. - 2012. - № (ir.lib.vntu.edu.ua) 3. - С. 228232.
18. Гаркуша Н.М. Аналіз фінансової стійкості підприємства як засіб попередження його банкрутства / Н.М. Гаркуша, Т.О. Сідорова, І.В. Руденко // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. - 2013. - Вип. 1(1). - С. 19-23.
19. Герега О.В. Сутність фінансово-економічної стійкості сучасних суб'єктів економіки / О.В. Герега // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». - 2014. - № 794. - С. 250-254.

20. Головка О.Г. Сучасні проблеми та перспективи управління фінансовою стійкістю підприємства / О.Г. Головка, О.Є. Ковальов, О.О. Губарев // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. - 2014. - № 1. - С. (visnyk-juris.uzhnu.uz.ua) 48-53.

21. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]: від 16.01.2003 № 436-IV : станом на 08.12.2016 р. / Законодавство України: [Веб-сайт Верховної Ради України]. - Текст. дані. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. - Назва з екрана. - Дата перегляду 12.11.2019.

22. Гравель Є.Ю. Методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості підприємств / Є.Ю. Гравель // Держава та регіони. - 2007. - № 1. - С. (visnyk-juris.uzhnu.uz.ua) 91-93.

23. Гринів Б.В. Деякі проблеми методики аналізу фінансової стійкості підприємства / Б.В. Гринів // Вісник Львівської комерційної академії. Серія : Економічна. - 2014. - Вип. 44. - С. 123-127.

24. Гринькевич О. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління діловою активністю підприємства / О. Гринькевич, Г. Кіндрацька // Економічний аналіз. - 2010. - №6. - С.215-218.

25. Гудзь О.Є. Науково-методичне забезпечення формування та реалізації фінансової політики підприємства / О.Є. Гудзь, П.А. Стецюк, С.А. Навроцький, В.М. Алексійчук // Облік і фінанси. - 2013. - № 2 (60). - С. 70-86.

26. Довбня С.Б. Оптимізація фінансування як засіб підвищення фінансової стійкості підприємства / С.Б. Довбня, Т.М. Разгоняєва // Економічний вісник Національного гірничого університету. - 2014. - № 1. - С. 88-94.

27. Докієнко Л.М. Методологічні принципи управління фінансовою стійкістю підприємств торгівлі /Л.М. Докієнко// Вісник КНТЕУ. - 2014. - № 2.- С. 63-75.

28. Донченко Т.В. Теоретичні основи формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємства / Т.В. Донченко // Вісник Хмельницького національного університету. - 2011. - № 1. Т. 1. -С. 23-27.
29. Єлецьких С.Я. Удосконалення процесу управління фінансово стійким розвитком промислового підприємства / С.Я. Єлецьких // Економіка промисловості. - 2012. - № 3-4 (59-60). - С. (www.dgma.donetsk.ua) 74-80.
30. Єлецьких С.Я. Дослідження сутності та складових фінансового механізму стійкого промислового підприємства / С.Я. Єлецьких // Економіка промисловості. - 2013. - № 3(63). - С. 105-112.
31. Єлецьких С.Я. Комплексна оцінка фінансової стійкості підприємства: якісний підхід / С.Я. Єлецьких // Економіка промисловості. - 2012. - (www.dgma.donetsk.ua) № 1 (16). -С. 1 -4.
32. Журавльова О.Є. Фінансова стійкість підприємства: теорія і практика / О.Є. Журавльова // Формування ринкової економіки. - 2009. - № 22. - С. 523526 с.
33. Заюкова М.С. Теорія фінансової стійкості підприємства : монографія / М.С. Заюкова. - Вінниця : Вид-во «Універсум», 2009. - 155 с.
34. Іванов В.Л. Забезпечення організаційно-економічної стійкості промислового підприємства / В.Л. Іванов, В.А. Малов // Економіка. Менеджмент. Підприємство. - 2010. - № 22. - С. 32-39.
35. Ігнатишин М.В. Фінансова стійкість підприємства як гарантія забезпечення платоспроможності / М.В. Ігнатишин, О.В. Алтухова // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер. (dSPACE.puet.edu.ua) : Економіка. - 2014. - Вип. 2. - С. 104-112.
36. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз : навч. посібник / К.В. Ізмайлова. - 2-ге вид., стереотип. - Київ : МАУП, 2006. - 152 с.
37. Калишенко В.О. Огляд та узагальнення методичних підходів до оцінки фінансової стійкості підприємства / В.О. Калишенко, К.М. Москалець // Матеріали VII Міжнародної наукової інтернет-конференції «Простір і час сучасної науки». [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://intkonf.>

org/kalishenko-vo-moskalets-km-oglyad-tauzagalnennya-metodichnih-pidhodiv-dootsinki-finansovoyi-stiykosti-pidpriem. - Назва з екрана. - Дата перегляду 12.10.2019.

38. Капкайка Є.В. **Забезпечення фінансової стійкості підприємств в Україні** / Є.В. Капкайка // **Вісник ДДФА. Економічні науки.** - (umsf.dp.ua) 2014. - № 1. - С. 161 -169.

39. Карпець О.С. **Моделі оцінки фінансової стійкості підприємства: когнітивний підхід** / О.С. Карпець, І.М. Чуйко, С.В. Мілевський // **БІЗНЕС-ІНФОРМ.** - 2012. - № 3. - С. 54-58.

40. **Кизим М.О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства** : монографія / М.О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко. - Харків : **ІНЖЕК**, 2012. - 144 с.

41 . **Клементьєва О.Ю.** **Методика прогнозування фінансового стану підприємства** / О.Ю. Клементьєва. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Ekonomika/2008_628/86.pdf. - Назва з екрану. - Дата перегляду 10.11.2019.

42. **Ковалев В.В.** **Анализ хозяйственной деятельности предприятия** : учебник / В.В. Ковалев, О.Н. Волкова.- Москва : **ТК Велби, изд-во Проспект**, 2007.-424с.

43. **Ковальчук Т.І.** **Оцінка фінансової стійкості підприємства** / Т.І. Ковальчук, Ю.Ю. Цивак // **Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал.** - 2014. -№ 2 . - С. 48-53.

44. **Коласс Б.** **Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы: учеб. пособие** / Б. Колас /пер. с франц. под ред. проф. **Я.В. Соколовой.** - Москва : **Финансы, ЮНИТИ**, 1997. - 576с.

45. **Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности** / [А.И. Алексеева, Ю.В. Васильев, А.В. Малеева и др.]. - Москва : **Финансы и статистика**, 2006. - 528 с.

46. Коркуна Д.М. Фінансове прогнозування як основа фінансових планів підприємства / Д.М. Коркуна // Вісник нац. ун-ту «Львівська Політехніка». -2008. - № 628. - С. 539-545. (eztuir.ztu.edu.ua)

47. Король Т.Р. Методичне забезпечення аналізу фінансової стійкості підприємства (dspace.puet.edu.ua) / Т.Р. Король // Управління розвитком. - 2014. - № 10. - С. 37-39.

48. Косова Т.Д. Організація і методика економічного аналізу : навч. посібник / Т.Д. Косова, П.М. Сухарев, Л.О. Ващенко. - Київ : Центр учбової літератури, 2012. - 528 с.

49. Костирко ЛА. Фінансовий механізм сталого розвитку підприємств : стратегічні орієнтири, системи забезпечення, адаптація : монографія / Л.А. Костирко. - Луганськ : Ноулідж, 2012. - 474 с.

50. Костирко Р.О. Внутрішній контроль в управлінні стійким розвитком підприємств / Р.О. Костирко // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. - 2013. - (xktei.km.ua) № 3. - С. 117-121.

51. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз : підручник / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. - Київ : Центр учбової літератури, 2008. - 392 с.

52. Кремень В.М. Оцінювання фінансової стійкості підприємства / В.М. Кремень, С.Я. Щепетков // Актуальні проблеми економіки. - 2011. - №1 (115). - С. 107-115.

53. Куриленко Т.П. Теоретичні аспекти визначення ділової активності / Т.П. Куриленко [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu/Ekon/2009_6/6.pdf. - Назва з екрана. - Дата перегляду 12.10.2019.

54. Курочкін Д.В. Методи оцінки фінансової стійкості підприємства (dspace.puet.edu.ua) / Д.В. Курочкін // Сучасна економіка. - 2011. - № 1. - С. 107-112.

55. Кучерявий А.В. Финансовая составляющая стратегической устойчивости предприятия (dspace.puet.edu.ua) / А.В. Кучерявий // Проблемы управления. - 2014. - №3. - С. 6265.

56. Лахтіонова Л.А. Економічна категорія "фінансова стійкість" в сучасному фінансовому аналізі підприємницької діяльності / Л.А. Лахтіонова // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. - 2009. - Вип. 16(2). - С. 327-338.

57. Литовченко Е.Ю. Структурно-функціональне моделювання процесу управління фінансовою стійкістю підприємства / Е.Ю. Литовченко, О.Ю. Калініченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. - 2014. - № (dspace.nuft.edu.ua) 45. - С. 175-178.

58. Мамонтова Н.А. Фінансова стійкість акціонерних підприємств і методи її забезпечення (на прикладі підприємств харчової промисловості) : автореферат / Н.А. Мамонтова; Ін-т економік., прогноз. НАН України. - Київ, 2006. - 59 с.

59. Маркар'ян Э.А. Финансовый анализ : учеб. пособие / Э.А. Маркар'ян, Г.П. Герасименко, С.Э. Маркар'ян. - 8-е изд., перераб. и доп. - Москва : КНОРУС, 2011. - 272 с.

60. Марцин В.С. Надійність, платоспроможність та фінансова стійкість -основні складові фінансового стану підприємства / В.С. Марцин // Економіка. Фінанси. Право. - 2008. - №7. - С. 26-28.

61. Масленніков Є.І. Фінансова стійкість як наукова-практична проблема функціонування промислового підприємства / Є.І. Місленніков, Р.Е. Хашимі // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. - 2014. - Том 1. - Вип. 2/2. - С.83-90.

62. Матвійчук А.В. Моделювання фінансової стійкості підприємств із застосуванням теорій нечіткої логіки, нейронних мереж і дискримінаційного аналізу / А.В. Матвійчук // Вісник НАН України. - 2010. - № 9. - С. 24-46.

63. Мелень О.В. Фінансова стійкість підприємства як одна із складових його економічної безпеки / О.В. Мелень, Ю.В. Сидоренко // Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Сер. : Технічний прогрес та ефективність виробництва. - 2013. - № 66. - С. 160-165.

64. Мельник О.М. Фінансова стійкість підприємства в сучасній економіці / О.М. Мельник // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку; Вісник Національного університету «Львівська політехніка». - Сер. Економічна. - 2010. - № 691. - С. 188-192.

65. Мішина С.В. Організаційно-економічний механізм управління фінансовими ресурсами на підприємстві / С.В. Мішина, О.Ю. Мішин. - Харків : Вид-во ХНЕУ, 2006. - 176 с.

66. Мних Є.В. Фінансовий аналіз : підручник / Є.В. Мних, Н.С. Барабаш. - Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. - 358 (dspace.puet.edu.ua) с.

67. Мошенський С.З. Економічний аналіз : підручник / С.З. Мошенський, О.В. Олійник ; 2-вид., доп. і перероб. - Житомир : Рута, 2007. - 704 с.

68. Овдій Л.І. Оцінка інвестиційної привабливості підприємств за допомогою статистичних моделей / Л.І. Овдій, Я.А. Некрасова // Вісник Хмельницького національного університету. - 2009. - № 4. - С. 184-188.

69. Овсяннікова А.О. Оцінювання фінансової стійкості та платоспроможності підприємства як інструменту контролю за його діяльністю / А.О. Овсяннікова. - Наука і вища освіта : тези доповідей XXIII Міжнар. наук. конф., - м. Запоріжжя, 23 квітня 2015 р. - Класичний приватний університет. - Запоріжжя : КПУ, 2015. - 638 с.

70. Оспіщев В.І. Класифікація чинників впливу на фінансову стійкість підприємств / В. І. Оспіщев, І.В. Нагорна // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. - 2009. - Вип. 2. (www.hneu.edu.ua) - С. 218-223. 71. Островська О.А. Фінансовий стан та фінансова стійкість підприємств: теоретичні аспекти визначення їх суті / О.А. Островська // Стратегія економічного розвитку України. - 2012. - Вип. 4 (11). - С. 182 -186.

72. Партин Г.О. Особливості впливу основних чинників на фінансову стійкість підприємства в умовах фінансово-економічної кризи / Г.О. Партин

// Збірник науково-технічних праць Національного лісотехнічного університету України. - 2010. - № 10. - С. 276-279.

73. Партин Г.О. Фінансовий менеджмент : навч. посібник / Г.О. Партин, Н.Є. Селюченко. - 2-ге вид., перероб. і доп. - Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2011. - 348 с.

74. Петренко М.І. Оцінка ділової активності підприємства / М.І. Петренко // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. - Київ. - 2010. - Вип. 26. - С.182-186.

75. Петрушенко Т.В. Шляхи вдосконалення та зміцнення фінансової стійкості підприємства (dspace.puet.edu.ua) / Т.В. Петрушенко // Социальная экономика. - 2015. - № 2. - С. 154-161.

76. Подольська В.О. Комплексна оцінка фінансової стійкості підприємства / В.О. Подольська, О.О. Оржинська // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації : зб. Наук. Праць. - 2009. - № 4(35). - С. 136-142.

77. Пономарьов І.Ф. Прогнозування і планування показників фінансового стану платоспроможності підприємства / І.Ф. Пономарьов, О.А. Легченко (dspace.puet.edu.ua) // Економічний вісник національного гірничого університету. - 2008. - №3. - С. 65-75.

78. Приймак І.І. Організація стратегічного управління суб'єктами господарювання в економіці України / І.І. Приймак // Вісник Львівського університету. Серія економічна. - Львів, 2006. - Вип. 36. - С. 143-147.

79. Притуляк Н.М. Ознаки фінансової стійкості - теоретична основа моделювання факторних систем / Н.М. Притуляк // Економіка. Фінанси. Право. - (dspace.puet.edu.ua) 2011. - № 1 - С. 26-31.

80. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV : станом на 03.01.2017 р. / Законодавство України: [Веб-сайт Верховної Ради України]. - Текст. дані. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. - Назва з екрана. - Дата перегляду 06.10.2019.

81. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом [Електронний ресурс] : Закон України від 14.05.1992 № 2343-ХІІ : станом на 01.01. 2017 р. / Законодавство України: [Веб-сайт Верховної Ради України]. - Текст. дані. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>. - Назва з екрана. - Дата перегляду 06.10.2019.

82. Пшик Б.І. Фінансова стабільність: сутність та особливості прояву / Б.І. Пшик // Вісник СевНТУ. Серія «Економіка і фінанси». - 2015. - № 138. - С. 91-96.

83. Родионова В.М. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции / В.М. Родионова, М.А. Федотова. - Москва : Перспектива, 002.- 98с.

84. Рогоза С.А. Вплив факторів на фінансову стійкість підприємства [Електронний ресурс] / С.А. Рогоза. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/4_SND_2013/Economics/10_12724.doc.htm. - Назва з екрана. - Дата перегляду 26.09.2019.

85. Русіна Ю.О. Економічна сутність фінансової стійкості підприємств та фактори, що на неї впливають /Ю.О. Русіна, Ю.В. Полозук/ Міжнародний науковий журнал. - 2015. - №2. - (dspace.puet.edu.ua) С. 91-94

86. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібник / Г.В. Савицька. - 2ге видан., випр. і доп. - Київ, Знання, 2015. - 662 с.

87. Сич О.А. Дискримінантний аналіз і його застосування в прогнозуванні банкрутства підприємства / О.А. Сич, І.І. Калічак // «Молодий вчений». - № 2 (42). - лютий, 2017 р. - С. 333-339.

88. Сімах Ю.А. Визначення поняття конкурентостійкості підприємства / Ю.А. Сімах // Вісник Міжнародного слов'янського університету. Серія «Економічні науки». - 2015. - Т. X. - № 1. - С. 12-16.

89. Скляр Г.П. Механізм забезпечення фінансової стійкості підприємств споживчої кооперації та його удосконалення в умовах

перехідної економіки (dspace.puet.edu.ua) / Г.П. Скляр, О.О. Педик // Українська кооперація. - 2010. - № 3. - С. (ru.osvita.ua) 48-52.

90. Сметанюк О.А. Фінансова стійкість в системі фінансової безпеки підприємства / О.А. Сметанюк, С.О. Кругляк // Економічний простір. - 2014. - № 85. - С. 187-196.

91. Стащук О.В. Структура капіталу підприємства в контексті досягнення його фінансової стійкості / О.В. Стащук, А.В. Гриценюк // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Економіка. - 2012. - Вип. 19. - С. 223-225.

92. Сухарев П.Н. Стратегічний аналіз : навч. посібник / П.Н. Сухарев // Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського. - Донецьк : Вебер (Донецька філія), 2008. - 244 с.

93. Табєєва Р.Р. Економічний зміст фінансової стійкості підприємства та значення її аналізу на сучасному етапі / Р.Р. Табєєва // Культура народів Причорномор'я. - 2012. - № 252. - С. 89-92.

94. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посібник / О.О. Терещенко. - Київ : КНЕУ, 2003. - 554 с.

95. Тридід О.М. Оцінювання фінансової стійкості підприємства : монографія / О.М. Тридід, К.В. Орехова. - Київ : Національний банк України : Ун-т банківської справи, 2010. - 143 с.

96. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз : навч. посібник / Ю.М. Тютюнник. - Київ : Знання, 2012. - 815с.

97. Федорук О.В. Особливості та проблеми розробки методичних підходів щодо діагностики імовірності банкрутства підприємств - [Електронний ресурс] / О.В. Федорук // Інноваційна економіка. / Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_1/126.pdf. - Назва з екрана. - Дата перегляду 26.09.2019.

98. Финансовый менеджмент : теория и практика / Под ред. Е.С. Стояновой. - 6-е изд. - Москва : Перспектива, 2010. - 656 с.

99. Финансы. Денежное обращение. Кредит / Под ред. проф. Г.Б. Поляка. -Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. - 512 с.

100. Філонич О.М. Управління фінансовою стійкістю підприємства / О.М. Філонич, Я.О. Дряпак // Економіка і регіон. -2014. - № 1(32). - С. 199-202.

101. Чернодубова Е.В. Инструменты адаптивного финансового механизма обеспечения прибытковости предприятий / Е.В. Чернодубова // Научный вестник : Финансы, банки, инвестиции. - 2013. - (xktei.km.ua) №3. - С. 44-49.

102. Шальгіна Л.М. Леверидж підприємств : сутність, види та складові елементи / Л.М. Шальгіна // Економіка Крима. - 2012. - № 4 (33). - С. 216-222.

103. Шандова Н.В. Розробка механізму управління стійким розвитком підприємств машинобудування / Н.В. Шандова // Актуальні проблеми економіки. - 2007. - № (dodiplom.ru) 2. - С. 101-105.

104. Шеремет А.Д. Методика финансового анализа : учебное пособие / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин. - Москва : Инфра-М, 2008. - 419 с.

105. Шморгун Н.П. Фінансовий аналіз: навч. посібник / Н.П. Шморгун, І.В. Головка. - Київ : Центр навчальної літератури, 2006. - 528 с.

106. Штембуляк Д.О. Фінансова стійкість підприємства в умовах ринкової турбулентності / Д.О. Штембуляк // Економіка и управление. (dspace.puet.edu.ua) - 2010. - № 1. - (sn-ecomana.cfuv.ru) С. 119-123.

ДОДАТКИ